

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Rodič

Integracija migrantov v lokalnem okolju: študija primera Društva za razvijanje
prostovoljnega dela Novo mesto

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Rodič

Mentorica: doc. dr. Simona Zavratnik

Integracija migrantov v lokalnem okolju: študija primera Društva za razvijanje
prostovoljnega dela Novo mesto

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Simoni Zavrtnik za vso strokovno pomoč, umerjanje in nasvete, ki so pripomogle pri ustvarjanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se Društvu za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto in Andreji Luštek za opravljanje prakse in pomoč pri ustvarjanju diplome.

Hvala očetu in mami ter Mojci, ki ste me v času šolanja in ob nastajanju diplomskega dela vzpodbujali in verjeli vame.

Hvala tebi Dean za vso potrpežljivost in ker si ves ta čas stal ob strani.

Hvala mojim dragim sošolkam za vso motivacijo, ideje in neskončno dolge pogovore.

Integracija migrantov v lokalnem okolju: študija primera Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto

Integracija je kot pomemben element migracijske politike pogosto prepoznana kot dvosmerni proces vključevanja večinske družbe in migrantov. V diplomskem delu najprej opredeljujem pojem integracije s pregledom različnih modelov integracijskih politik in njenih dimenzij. Podrobneje raziskujem problematiko integracijske politike in izvajanje le-te politike na ravni lokalnega okolja. Država ima kot pomembna oblikovalka pravnih in družbenih ukrepov ključno vlogo pri vključevanju migrantov v slovensko družbo. A vendar se pomemben del integracije ustvarja na mikroravneh, na ravni lokalnega okolja. V empiričnem delu s pomočjo kvalitativne metode raziskovanja (polstrukturiranimi intervjuji) skušam ugotoviti, kako se integracijska politika izvaja na ravni konkretnega lokalnega okolja, s študijo primera Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto. V diplomskem delu bom poskušala raziskati, kam se slovenska integracijska politika usmerja (v večkulturnost in odprtost družbe ali v nadzor in upravljanje z migracijami), katere so prednosti in pomanjkljivosti zastavljene integracijske politike pri uresničevanju integracijske politike na lokalni ravni ter ne nazadnje, ali se slovenska integracijska politika osredotoča na migrante in ali vključuje tudi večinsko družbo.

Ključne besede: migracije, migranti, integracijska politika, integracija, večkulturnost.

Integration of immigrants in local environment: case study of the Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto

Integration is the most important element in migrations policy. It is commonly recognised as a two sided process which demands adaptation from mainstream society as well the immigrants. In my diploma work I defined the concept of integration through the review of various models of integration policies and its dimensions. I explored difficulties of integration and its implementation on the level of local environment. The state has an important role on integrations in Slovenian society as a founder of legal and social measures. However significant part of the integration is created at micro level, at the level of the local environment. In the empirical part, using qualitative research methods (semi-structured interviews) I am trying to determine how integration policy is implemented on the level of the specific local environment, with a case study of the Društvo za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto. In diploma work I also tried to explore to where and in which directions the Slovenian integrations policy leads (in multiculturalism and openness of the society or in the control and management of migrations), what are the advantages and disadvantages of the integration policy in the implementations of integrations on the local level, and finally, whether if the Slovenian integration policy primary solely focuses on migrants or does it also includes the mainstream society.

Key words: migrations, immigrant, integrations policy, integrations, multiculturalism.

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	8
2	TEORETIČNI UVOD	9
2.1	SODOBNE MIGRACIJE	9
2.2	MIGRACIJSKA GIBANJA	10
2.3	MIGRACIJSKA GIBANJA V LOKALNEM KONTEKSTU: PRIMER NOVEGA MESTA	12
2.4	MIGRACIJSKA POLITIKA SLOVENIJE	13
2.4.1	ZAKONODAJNI OKVIR	14
2.4.2	NAČELA IN CILJI MIGRACIJSKE POLITIKE	15
2.4.3	PODROČJA MIGRACIJSKE POLITIKE	16
2.5	INTEGRACIJA IN INTEGRACIJSKA POLITIKA SLOVENIJE	17
2.5.1	SPLOŠNI MODELI INTEGRACIJSKIH POLITIK	18
2.5.2	MODEL INTEGRACIJSKE POLITIKE V SLOVENIJI	20
2.5.3	DIMENZIJE INTEGRACIJSKE POLITIKE	21
2.6	PREMAGOVANJE DRUŽBENE IZKLJUČENOSTI	24
3	EMPIRIČNA RAZISKAVA: PRIMER NOVEGA MESTA	28
3.1	OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKOVANJA	28
3.1.1	RAZISKOVALNA METODOLOGIJA	29
3.1.2	OPIS UPORABLJENE METODE	29
3.2	ANALIZA EMPIRIJE IN REZULTATI	30
3.3	REFLEKSIJA	37
4	SKLEP	40
5	LITERATURA	42
	PRILOGI	45
	Priloga A: Polstrukturirani vprašalnik	45
	Priloga B: Seznam intervjuvancev	46

KAZALO SLIK IN GRAFA

Slika 2.1: Krožna zasnova migracijskih tokov med svetovnimi regijami in znotraj njih med letoma 2005 in 2010	11
Slika 2.2: Prikaz sestave slovenske migracijske politike	16
Graf 2.1: Migranti po skupinah državljanstva, Slovenija, letno, izraženo v odstotkih	12

*Ljudje hočjo boljši lajf, zato se selijo,
tko je zmeri blo in tko zmeri bo.
A res ne vidš, da je prav, da sprejemaš vse ljudi
sam zato, k so ljudje tko k ti.
Vsi se rodimo, vsi mamó želje, upe, vsi
se bojimo, vsi mamó svoja veselja, vsi trpimo.
Zapomn si, ni važn, iz kje nekdo prhaja,
edina stvar, k je važna, je, kaj mu v glavi dogaja.
Murat & Jose: Od ljudi za ljudi*

1 UVOD

Najnovejše razprave o trenutni »begunski krizi« pogosto izpostavljajo priseljevanje, kakršnega Evropa še ni doživela. Prihod migrantov na evropska tla se pogosto izpostavlja z razsežnostjo navalov in valov, ki bodo močno spremenili dinamiko družbenega organiziranja. Zavrtnikova (2013, 77) izpostavlja, da je povsem pričakovano, da z migracijami »pomešani svet« prinaša vedno bolj pomešane narodne identitete, ki vse bolj vodijo v nastajajoče hibridne identitete.

Skozi vso zgodovino so na evropskih tleh prisotne migracije. Predstavljajo pomemben sestavni element družbenega razvoja, brez katerega si Evropo težko predstavljamo. Nove migracije, s katerimi se danes soočamo, so zelo heterogene. Vedno večje rasne, verske, etične, razredne, identitetne in kulturne razlike med državo sprejemnico in njenimi migranti močno vplivajo na migrantov položaj v novem družbenem okolju. Razdeljenost med »našimi« in »vašimi«, »insajderji« in »outsajderji«, domačimi in tujimi ipd. povzroča začetek ponovnega problematiziranja, kako migrante in njihove potomce čim bolj integrirati, da bi postali del nove družbe (Zavrtnik 2013). Je obveznost države, da s svojimi migracijskimi politikami omogoča čim boljše pogoje za uspešno vključenost migranta v novo družbeno okolje? Ali je predvsem obveznost migranta, da se v novem družbenem okolju čim hitreje prilagodi in vključi v družbo? Dejstvo je, da imata pri tem pomembno vlogo oba glavna akterja: država in migrant.

Država mora kot pomembna oblikovalka pravno-formalnih pravic in zakonov za izvajanje integracijske politike obenem zagotoviti dejanske pogoje za uspešno integracijo migrantov v družbi. S svojimi politikami na podlagi človekovih oziroma državljanskih pravic oblikuje zastavljeni model integracije migrantov v novo okolje. Castles in Miller (Zavratnik 2013, 78) sta tako oblikovala tri osnovne modele integracijskih politik: asimilacijski model, model diferenciranega izključevanja ter pluralistični model oziroma multikulturalizem. Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991) in osnovna načela ter vrednote migracijske politike, sprejete z resolucijo o migracijski politiki (Uradni list RS, št. 40/99 in Uradni list RS, št. 106/02), določata, da je Slovenija dolžna upoštevati družbeno večkulturnost, spoštovati bogastvo različnosti, vzpostavljati družbeno stabilnost in kohezivnost. Osnovno vodilo migracijske politike je enakopravnost, svoboda in vzajemno sodelovanje. S tem se Slovenija vključuje v večkulturno integracijsko politiko vključevanja migrantov v družbeno okolje.

In zakaj je vključevanje migrantov v novo družbeno okolje in uresničevanje zastavljene migracijske politike tako zelo pomembno? Zavratnikova (Zavratnik Zimic 2000, 841) izpostavlja, da nobena družbena skupina ne more v družbi delovati kot ločeni podsistem družbe. Pomembno je premagovanje konfliktnosti med drugačno etično, rasno, versko, narodno skupnostjo in večinskim prebivalstvom. Koncept družbene izključenosti je v svoji osnovi večdimenzionalen, na institucionalni ravni sestavljen z zagotavljanjem dostopa do različnih sredstev (trg delovne sile) ter na individualni ravni posameznika z zagotavljanjem dostopa do različnih socialnih omrežij (medosebne mreže).

V diplomskem delu je predmet raziskovanja integracijski proces vključevanja migrantov v novo družbeno okolje države gostiteljice. Zanimalo me je, kako se ureditev integracijske politike, oblikovane na institucionalni ravni (makroravni), izvaja na ravni lokalnega okolja (mikroravni). S študijo primera Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (v nadaljevanju DRPD), v katerem uspešno uresničujejo integracijsko politiko vključevanja migrantov v lokalno okolje, bom na podlagi osnovnih dimenzij integracijske politike skušala ugotoviti, s katerimi težavami se migranti v gostiteljski družbi še vedno soočajo. Obenem pa bom na podlagi delujočega društva DRPD skušala prepoznati prednosti in pomanjkljivosti slovenske integracijske politike. Zanima me tudi, ali se model slovenske migracijske politike osredotoča le na migrante ali na celotno družbo, ali med migranti prihaja do razlikovanja (zaželeni in nezaželeni migranti) ter ali se slovenska integracijska politika z resolucijo in

ostalimi pomembnimi akti nanaša na odprtost in sprejemanje večkulturnosti ali na nadzor in upravljanje.

1.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Na podlagi zastavljene raziskovalne tematike bom poskušala utemeljiti naslednja raziskovalna vprašanja oziroma hipoteze:

- ❖ ali se slovenska integracijska politika osredotoča predvsem na nadzor in upravljanje z migracijskimi tokovi ali na odprtost ter sprejemanje večkulturnosti;
- ❖ migracijska politika se osredotoča predvsem na migrante in ne na celotno družbo, kar otežuje uspešno izvajanje integracijske politike;
- ❖ ali lahko enako raven integracije zagotovimo vsem družbenim skupinam ali se pojavlja meja med zaželenimi in nezaželenimi migranti.

2 TEORETIČNI UVOD

2.1 SODOBNE MIGRACIJE

Sodobne migracije v evropskem prostoru povezujemo s koncem druge svetovne vojne. Postopno opuščanje strogega obmejnega območja ter splošna liberalna politika, padec komunističnega režima vzhodnega bloka in druge družbenopolitične spremembe so omogočile visoko mobilnost ljudi ter naznanile začetek sodobnih migracijskih tokov (Pirc 2007).

Človek se seli že od nekdaj, zato so tudi migracije star družbeni pojav. Mednarodna organizacija za migracije (v nadaljevanju IOM, ang. *International Organization for Migration*) opredeljuje migracije kot gibanje posameznika ali skupine ljudi znotraj državnih meja ali zunaj mednarodnih meja. Migracije so gibanja ljudi ne glede na dolžino, sestavo ali vzrok gibanja; vključujejo migracije beguncev, razseljenih oseb, ekonomskih migrantov ali oseb, ki migrirajo zaradi drugih vzrokov, vključno zaradi namena združevanja družine (IOM). Migrant je vsaka oseba, ki se seli ali preseli znotraj državnih meja stran od stalnega prebivališča ali zunaj mednarodnih meja, neglede na (1) pravni status osebe; (2) to, ali je gibanje prostovoljno ali ne; (3) to, kakšni so vzroki posameznika za gibanje; (4) to, koliko časa namerava posameznik ostati v novem kraju (IOM). Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991) pa tudi Splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948) navajata, da ima vsakdo pravico do svobodnega gibanja, prav tako ima vsakdo pravico zapustiti državo (vključno s svojo lastno) in se tudi vrniti v državo svojega državljanstva.

Migracije so sestavni del človekove zgodovine, njena problematizacija pa postaja sestavni del sodobnosti (Zavratnik 2013, 74). Politika Evropske unije (v nadaljevanju EU), ki se ukvarja s področjem priseljevanja in azila, v svoji analizi izpostavlja koristnost priseljevanja za migrante pa tudi za državo, ki migrante sprejema. Migranti lahko prispevajo k zaposlitvi delovnih mest, spodbujajo ustvarjalnost, inovativnost družbe, izboljšajo demografsko sliko, v družbo prinesejo nove družbene in kulturne običaje, večkulturni stiki bogatijo omrežja različnih družbenih skupin prebivalstva ter ustvarjajo strpnejše okolje (Evropska komisija, Migracije in azil 2014). Vse prednosti, ki jih priseljevanje prinaša, koristijo samo v primeru, da se migrant uspešno vključi oziroma integrira v večinsko družbo (Evropska komisija, Migracije in azil 2014, 3).

Vse bolj okrepljen strah pred ogroženostjo narodnih identitet, vse večja negativna javna naklonjenost migracijskim tokovom, ustvarjanje vse večjih moralnih ali identitetnih panik, ki temeljijo na bojazni pred številčnostjo in kulturno ogroženostjo, močno vplivajo na vključevanje migranta v novo družbeno okolje (Zavratnik 2013, 77). Kulturna, narodna in etična večvrednost v takem okolju postajajo vse bolj sprejemljive, politika na državni oziroma meddržavni ravni (na ravni EU) pa s svojim omejevalnim delovanjem hitro pripomore prenesti vizijo tudi na lokalno raven (Pajnik in Zavratnik Zimic 2003).

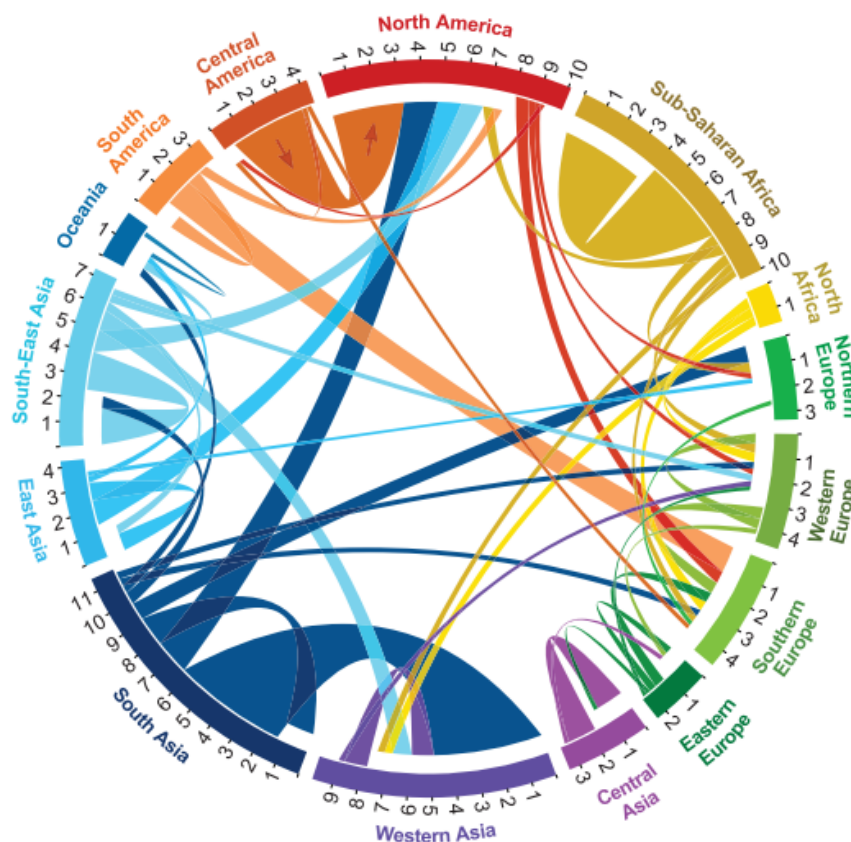
Sodobne migracije tako prinašajo izzive z vidika družbene kohezije in solidarnosti, identitetnih politik, uresničevanja pravičnosti in potreb specifičnih skupin ter upravljanja s kulturnimi in vrednotnimi razlikami med večinsko družbo in migranti (Zavratnik Zimic 2003, 16). Vse večja družbena heterogenost ustvarja potrebo po družbeno-politično-socialni razpravi, ki bo oblikovala tako integracijsko politiko, v kateri bi se povečala družbena participacija migrantov na vseh področjih vsakdanjega življenja. Pri tem pa je pomembno vzdrževati družbeno kohezijo med migranti in prebivalci gostiteljske družbe (boj proti diskriminaciji, ksenofobiji, rasizmu ter spoštovanje človekovih pravic).

2.2 MIGRACIJSKA GIBANJA

Migracijska gibanja se skozi obdobja vedno bolj povečujejo, postajajo vedno bolj globalna in obsežnejša. Po podatkih Kinga je bilo v letu 1965 75 milijonov mednarodnih migrantov, kar predstavlja 2,3 % svetovnega prebivalstva. V letu 2000 je bilo zabeleženih 175 milijonov migrantov, kar predstavlja 2,9 % svetovnega prebivalstva (King v Zavratnik 2013, 74). Danes statistični podatki kažejo, da so v letu 2015 zabeležili kar 244 milijonov migrantov. To predstavlja 3,3 % svetovnega prebivalstva oziroma kar za 41 % (71 milijonov) več migrantov kot v letu 2000 (United Nations 2015). Pri tem je pomembno poudariti, da so v le-to statistiko zajeti vsi posamezniki, ki so se kadarkoli izselili iz države izvora, po tej statistiki pa rast mednarodnih migracij skladno narašča s splošno rastjo svetovnega prebivalstva.

Mobilnost ljudi, prikazana v obliki krožnega diagrama (Slika 2.1), predstavlja učinkovit način vidne upodobitve globalnih migracijskih tokov. Krožni diagram razčlenjenosti migracijskih tokov je razdeljen na 15 svetovnih regij, na diagramu pa lahko za vsako regijo posebej razberemo širino (velikost migracijskih tokov) in potek migracijskih tokov. Slika 2.1 prikazuje, da je za Evropo značilen trend zelo raznolikih migracijskih tokov (v Evropo in iz nje).

Slika 2.1: Krožna zasnova migracijskih tokov med svetovnimi regijami in znotraj njih med letoma 2005 in 2010.

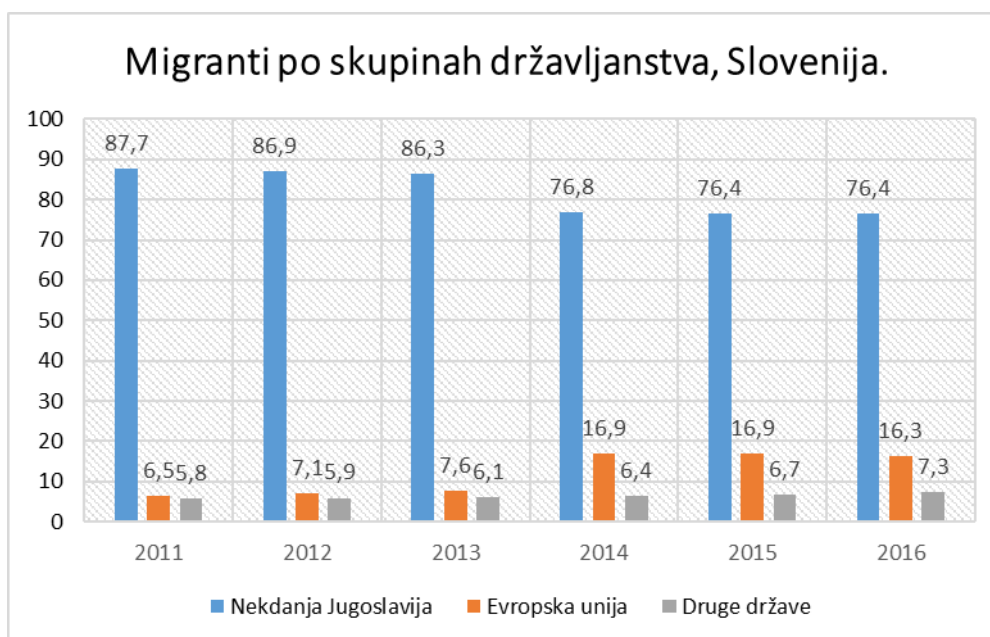

Vir: Abel in Sander (2014, 1522).

Podobno spreminjanje migracijskih trendov je mogoče opaziti tudi v Sloveniji. Statistični podatki kažejo, da se število slovenskih državljanov zmanjšuje, število tujih državljanov pa povečuje. V Sloveniji je 1. januarja 2016 prebivalstvo sestavljajo 2.064.188 državljanov Republike Slovenije (v nadaljevanju RS), od tega je bilo tujih državljanov 107.766 oziroma 5,2 % vseh prebivalcev RS (Statistični urad RS 2016). Graf 2.1 prikazuje delež migrantov med državljani RS v časovnem obdobju 2011–2016. Z Grafa 2.1 je tako mogoče razbrati, da so največje število migrantov v Sloveniji predstavljali prebivalci iz nekdanje Jugoslavije¹. Njihov delež med državljani RS v obdobju zadnjih petih let nenehno in počasi upada, delež migrantov držav članic EU ter migrantov tretjih držav pa se povečuje.

¹ Ekonomsko, v času vojne tudi begunsko priseljevanje v Slovenijo državljanov iz nekdanje Jugoslavije (BiH, Hrvaške).

Graf 2.1: Migranti po skupinah državljanstva, Slovenija, letno, izraženo v odstotkih

Vir: SURS (2016).

Na migracije vplivajo številni medsebojno prepleteni dejavniki. Vzroki za migracije so lahko gospodarski (demografska rast, revščina, razvoj proizvodnje in trgovine), politični (vojni konflikti) in/ali socialni (revščina, izključenost na podlagi rase, vere, etičnosti ipd.). Kljub pojavu različnih oblik migracij je mogoče prepoznati šest splošnih trendov mednarodnih migracij, in sicer (1) globalizacijo migracij; (2) porast migracij; (3) diferenciacijo migracij; (4) feminizacijo migracij; (5) politizacijo migracij; (6) porast tranzitnih migracij (Castles in Miller 2009).

2.3 MIGRACIJSKA GIBANJA V LOKALNEM KONTEKSTU: PRIMER NOVEGA MESTA

Jugovzhodna Slovenija je zaradi svoje geografske lege in gospodarske razvitosti vedno bolj privlačno okolje za migrante. Pri popisu prebivalstva iz leta 2011 se je Novo mesto glede na naselja z največjim številom migrantov uvrstilo na šesto mesto v Sloveniji. Tako je delež migrantov leta 2011 v Novem mestu predstavljal 7,9 % prebivalcev (največ državljanov z območja nekdanje Jugoslavije) (SURS 2013, 15).

Zaradi nenehnega pritoka migrantov v Novo mesto je uresničevanje integracijske politike v lokalnem kontekstu zelo pomembno. Kako pomembno je vključevanje migrantov v lokalno okolje, pa izpostavlja tudi Resolucija o imigracijski politiki (1999). Resolucija o imigracijski

politiki poleg potrebe po »sodelovanju z drugimi državami, meddržavnimi in naddržavnimi strukturami« hkrati poudarja pomembnost sodelovanja z »lokalnimi skupnostmi in nevladnimi organizacijami«, saj se migracijska (oziroma integracijska politika) »ne more uspešno izvajati le prek državnih organov ali policije, temveč zahteva tudi tesno sodelovanje z organizacijami civilne družbe« (Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije 1999). Resolucija tako priznava medsebojno nujnost sodelovanja državnih organov in lokalne skupnosti s pomočjo nevladnih organizacij ter nazadnje vseh posameznikov družbe (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije 1999). Javne ustanove (Razvojno izobraževalni center Novo mesto, Zavod RS za zaposlovanje Novo mesto, Center za socialno delo Novo mesto) imajo pomembno vlogo pri vključevanju migranta v lokalno okolje, pomembne pa so tudi nevladne organizacije (v nadaljevanju NVO), ki pomagajo migrantom k čim hitrejši in lažji integraciji v lokalnem okolju.

S študijo primera v lokalnem okolju (v Novem mestu, na podlagi delujočega društva DRPD) bom skušala prikazati, kakšno vlogo ima nevladna organizacija pri prizadevanju uresničitve integracijske politike vključevanja migrantov v lokalno okolje. DRPD s svojim delovanjem in uresničevanjem različnih programov pomembno prispeva k integraciji socialno izključenih skupin. V Novem mestu poleg Romov najbolj izključeno socialno skupino predstavljajo tudi migranti. Obe družbeni skupini si s pomočjo društva DRPD prizadevata k izboljšanju svojih življenjskih razmer (ang. *empowerment*) ter omilitvi stiske, ki pogosto nastane zaradi drugačnosti teh socialnih skupin. S svojim prizadevanjem društvo DRPD stremi k vse bolj vključujoči in odprti družbi za vse. Hkrati pa s spodbujanjem aktivnega državljanstva in sodelovanja ter s spodbujanjem razvoja nevladnega sektorja in civilnega dialoga stremi k širitvi strpnosti ter javnemu predstavljanju spoštovanja in sprejemanja različnih kulturnih ter etičnih skupin. S svojim večkulturnim dialogom v lokalni skupnosti strokovni delavci DRPD pogosto odpirajo teme (o migracijah, begunstvu, strpnosti družbe, strahu pred tujci ipd.), o katerih se sicer ne bi govorilo.

2.4 MIGRACIJSKA POLITIKA SLOVENIJE

Družbene spremembe, ki jih migracije povzročijo, navadno dajo pobudo za soočanje s tremi pomembnimi izzivi – z družbeno kohezijo (medkulturno strpnostjo), oblikovanjem celostne migracijske politike (dodeljevanjem pravic, ki so primerljive državljanom večinske družbe) ter vključevanjem migrantov, ki temelji na dvosmernem medkulturnem komuniciranju, v novo družbo (Zavratnik Zimic 2003). Preseljevanje ljudi postaja vse bolj pogosto, zato je

ključno trajno prizadevanje in oblikovanje učinkovitega vključevanja migrantov v gostujočo družbo. Pomemben element je skupna (na ravni EU in posameznih držav ter znotraj lokalnega okolja) migracijska politika, ki zagotavlja pravično obravnavanje migrantov pri dodeljevanju pravic in dolžnosti, primerljivih z večinskim prebivalstvom (Entzinger 2013).

Skladen dogovor med državami članicami EU, v katero spada tudi Slovenija, je, da se uspeh migracijske politike (Skupna integracijska politika EU, ang. *Community immigration policy*) meri kot razsežnost, v kateri migranti postanejo vključeni v novo, gostujočo družbo. Uresničevanje uspešnosti migracijske politike tako upošteva naslednje predpostavke: (1) poznavanje jezika, ki pomembno pripomore k začetni integraciji migranta v novo okolje; (2) ustrezni družbeni pogoji, s katerimi se migranti srečujejo; (3) pozitivni odnosi večinskega prebivalstva do migrantov; ne nazadnje (4) pozitiven odnos političnih akterjev o koristnosti raznolikosti in večkulturnosti družbe (Entzinger 2013).

Temeljna dokumenta slovenske migracijske politike predstavljata Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 40/1999) ter pozneje še dopolnjujoča Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 35/2002). Iz obeh resolucij izhaja zakonodaja, ki ureja področja azila, priseljevanja ter zaposlovanja tujcev. Državne ustanove so v tem pogledu nosilci moči in nadzora in zagotavljajo uresničevanje zastavljenih migracijskih ciljev, ukrepov in dejavnosti.

2.4.1 ZAKONODAJNI OKVIR

Zakonodajni okvir, ki pomembno vpliva na oblikovanje slovenske integracijske politike, lahko razdelimo na (1) mednarodno pravo in zakonodajo EU; (2) Resolucijo o imigracijski politiki Republike Slovenije (1999) in Resolucijo o migracijski politiki Republike Slovenije (2002). Zakon o mednarodni zaščiti², Zakon o tujcih³ in Zakon o začasnem zatočišču⁴ so zakoni v RS, ki se neposredno nanašajo na integracijo migrantov. Slovenska zakonodajna ureditev vključuje določene prednosti in pomanjkljivosti programov ter ukrepe, ki se nanašajo na migracijo oziroma integracijo migrantov v Sloveniji.

² Uradni list RS, št. 22/2016.

³ Uradni list RS, št. 50/2011.

⁴ Uradni list RS, št. 20/1997.

Bešter (2003, 12–13) v svoji analizi ugotavlja, da se migranti, ki imajo slovensko državljanstvo, po vseh pravicah in dolžnostih izenačijo z ostalimi državljani RS. Ta skupina je prevladujoča in jo v večini sestavljajo državljani drugih narodov in narodnosti nekdanje skupne države, Jugoslavije, ki so po osamosvojitvi Slovenije lahko pridobili slovensko državljanstvo. Državljanom držav članic EU, Evropskega gospodarskega prostora (Norveške, Liechtensteina, Islandije) ali Švicarske konfederacije se prizna vrsta pravic, ki predstavljajo dobre temelje za enakopravno in uspešno vključevanje migrantov. Le-ti migranti ne potrebujejo dovoljenja za bivanje oziroma delovnega dovoljenja ob vstopu v državo, z Amsterdamsko pogodbo (1999) se jim dodeljuje socialne pravice (zdravstvo, pravica do izobraževanja, zaposlitve), pravica do dela (delovna doba, pokojnina, obdavčenje dohodkov) ter politične pravice (volilna pravica). Nasprotno velja za migrante iz tretjih držav in držav nekdanje Jugoslavije (*Hrvaške*, Bosne in Hercegovine, Srbije) – le-tem pripada sorazmerno malo pravic (Bešter 2003, 12–13). Bešter (2003, 12) tudi ugotavlja, da je kot pomanjkljivost pomembno izpostaviti dolgotrajne in zahtevne postopke za pridobitev dovoljenja za stalno bivanje (pet let neprekinjenega zakonitega prebivanja v RS). Veliko strožje omejitve in postopki pa veljajo za migrante ob pridobivanju slovenskega državljanstva. Pomembno pa je tudi dejstvo, da se migrantu z daljšim bivanjem v Sloveniji povečuje pridobivanje pravic (Bešter 2007b, 121).

2.4.2 NAČELA IN CILJI MIGRACIJSKE POLITIKE

Temeljna načela, na podlagi katerih so utemeljeni cilji migracijske politike (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije 2002), imajo naslednja izhodišča:

- ❖ načelo solidarnosti in mednarodne delitve bremen, nanaša se na zaščito in pomoč beguncem;
- ❖ načelo zgodovinske odgovornosti;
- ❖ načelo odgovornosti do državljanov in države;
- ❖ načelo spoštovanja prava in človekovih pravic;
- ❖ načelo dolgoročne makroekonomske odgovornosti;
- ❖ načelo enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja.

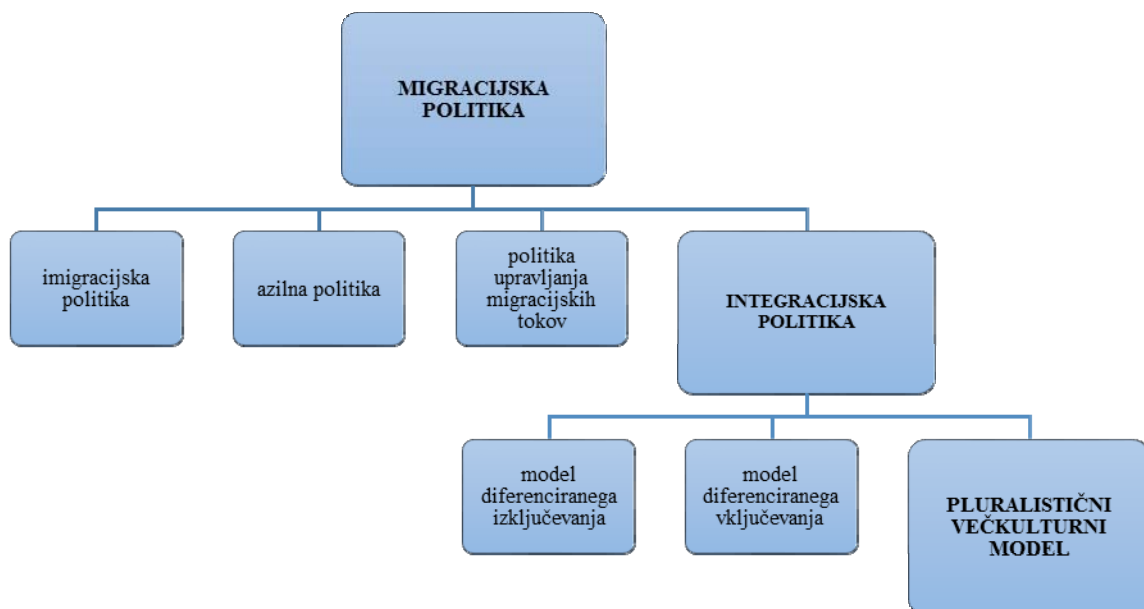
Zastavljene cilje uresničevanja integracijske politike omogočajo različni programi. Cilji resolucije so določeni na podlagi temeljnih vrednot: enakopravnosti na področju zagotavljanja enakih socialnih, ekonomskih in civilnih pravic; svobode pri izražanju lastne kulture na podlagi integritete, dostojanstva posameznika in vzajemnega sodelovanja, ki se nanaša na

delovanje in odgovornost vseh pri procesu ustvarjanja skupne države (Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije 1999). Iz tega lahko sklenemo, kako pomembno je pri realizaciji migracijske politike sodelovanje vseh dejavnikov v družbi.

2.4.3 PODROČJA MIGRACIJSKE POLITIKE

Migracijska politika se zaradi celovitosti oblikovanja politike razdeli na štiri ločene, a medsebojno pomembno povezane in dopolnjujoče se dele politike. Tako migracijsko politiko lahko razdelimo na imigracijsko politiko, azilno politiko, integracijsko politiko ter z Resolucijo o migracijski politiki Republike Slovenije (2002) še politiko upravljanja migracijskih tokov (glej Slika 2.2).

Slika 2.2: Prikaz sestave slovenske migracijske politike.

Azilna politika se nanaša na del begunske politike, ki vključuje »reševanje begunske problematike in njenih vzrokov«, ki vključuje »sprejem, vrste in obseg zaščite ter oblike bivanja iskalcev, prosilcev in pridobitnikov azila, repatriacije in preselitev«. Imigracijska politika vključuje regulacijo priseljevanja kot »načel, pravil in postopkov, ki tujcem dovoljujejo vstop, zaposlitev in/ali bivanje ter stalno naselitev« (Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije 1999). S »preprečevanjem nezakonitih migracij in bojem proti tihotapljenju migrantov in trgovanju z ljudmi ob hkratni zaščiti žrtev« se ukvarja politika upravljanja migracijskih tokov. Ne nazadnje se integracijska politika nanaša na »ukrepe države in družbe, ki zagotavljajo ugodne pogoje za kakovost življenja priseljencev,

spodbujajo integracijo in omogočajo, da priseljenci postanejo odgovorni udeleženci družbenega razvoja Slovenije« (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije 2002).

2.5 INTEGRACIJA IN INTEGRACIJSKA POLITIKA SLOVENIJE

»Integracija je dinamičen, dvosmerni proces medsebojnega prilagajanja med vsemi migranti in prebivalci Evropske unije« (Council of the European Union 2004, 19).

Integracija ni statični proces, temveč je dolgoročen in neprekinjen dvosmerni proces vzajemnega sodelovanja in prilagajanja, nanaša se na migrante in njihove potomce ter na gostiteljsko družbo. Vključevanje naj bi migrantom omogočilo možnost ustvarjanja popolne gospodarske, socialne, kulturne in politične udeležbe v novi državi (Council of the European Union 2004). Integrirana družba je v tem pogledu sestavljena iz kulturno raznovrstnih skupin, ki dopuščajo raznolikost oziroma enako obravnavanje, strpnost ter imajo pozitiven odnos do različnih etičnih skupin, verskih in kulturnih identitet.

Svet EU (2014) poudarja, da raznolikost bogati družbo in da so raznolikosti stalna značilnost evropskih družb, pri katerih bistveni del sestavljajo prav migranti. Vsi prebivalci EU naj bi spoštovali raznolikost, temeljne vrednote EU (človekove pravice, demokracijo in pravno državo). Integracijo oblikuje holistični pristop, katerega procesi potekajo na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

Učinkovita integracijska politika naj bi omogočila, usmerjala in krepila enakopravnost med vsemi člani svoje družbe ter se vključevala na vsa področja posameznikovega življenja – na družbeno, ekonomsko, politično, kulturno in civilno področje, ne glede na posameznikovo etično, kulturno, versko ali drugo identiteto. Enakopravnost med migranti in večinskim prebivalstvom se najbolje zagotovi z izenačitvijo izhodiščnega položaja migrantov z lokalnim prebivalstvom. A vendar formalna izenačitev pravic v gostiteljski družbi ni dovolj. Enako pomembna je dejavna vloga države pri zagotavljanju dejanskih pogojev za vključevanje. Integracijska politika naj bi tako vključevala jasne ukrepe in možnosti, ki migrantom pomagajo pri vseh težavah, s katerimi se soočajo ob vključevanju v novo okolje (Bešter 2003, 13).

Ideologija zaradi različnih ideoloških pogledov na ureditev družbe posledično vpliva tudi na različne integracijske politike med državami. Na podlagi Castlesove tipologije (v Zavratnik

Zimic 2003, 30) je mogoče opredeliti štiri različne odnose med gostujočo družbo in priseljsko skupnostjo (izključevanje, diferencirano izključevanje, asimilacijo, pluralizem), v le-tej pa je mogoče opredeliti različne modele integracijskih politik.

2.5.1 SPLOŠNI MODELI INTEGRACIJSKIH POLITIK

V začetku 20. stoletja so se za področje integracije začele zanimati družbene vede. Sprva je bilo to področje omejeno le na Združene države Amerike, kasneje pa tudi na zahodnoevropske družbe, ki so se vedno bolj soočale z obsežnimi migracijami. Posledično so postajali pomembni tudi integracijski procesi (Entzinger 2003).

Proces obojestranskega prilagajanja (integracija kot dvosmerni proces prilagajanja) se nanaša na medkulturni pristop, ki sicer dopušča ohranjanje različnih kulturnih in etičnih identitet, vanje ne posega ter posameznika in/ali družbeno skupino ne ločuje glede na njeno kulturno ali etično identiteto. Družba kot celota naj bi stremela h kulturnemu pluralizmu oziroma večdimenzionalnosti kulturnih in etičnih identitet posameznikov. Večkulturni dialog spodbuja strpnost, priznavanje drugačnosti, omogoča nova spoznavanja, vzpostavlja možnosti za sodelovanje ipd. Skupek vsega omogoči oblikovanje skupnega vrednotnega sistema, ki temelji na povezovanju in sodelovanju med različnimi kulturnimi oziroma etičnimi družbenimi skupinami (Bešter 2007). Namen integracijske politike je urejanje odnosov med gostujočo družbo in migranti, oblikovanje smernic, ki se nanašajo na vključevanje migrantov v večinsko družbo, ter obenem usmerjanje prilagajanja večinske družbe (Bešter 2007b).

Celovitost koncepta integracije povzroči, da se zaradi različnih interpretacij, kaj integracija je, oblikujejo različni cilji integracijskih politik. Razlike v ciljih so odvisne od političnih in ideoloških preferenc, političnih sredstev, ki so državi na razpolago, narave in zgodovine priseljevanja v določeni državi pa tudi socialnih razmer migrantov (Entzinger in Biezeveld 2013, 10).

Prav zaradi posebnih okoliščin in narave državnih ciljev, vrednot in norm lahko vključevanje migrantov predstavimo s tremi različnimi modeli⁵: z modelom diferenciranega izključevanja, modelom diferenciranega vključevanja, večkulturnim (pluralističnim) modelom.

⁵ Različni avtorji uporabljajo različno terminologijo, ki pa se v osnovi nanaša na podobno vsebino. Castles (v Bešter 2007b): model diferenciranega izključevanja, asimilacijski model, pluralistični model; Hollifield (v Entzinger in Biezeveld 2003): model gostujočega delavca, asimilacijski model, model etničnih manjšin.

MODEL DIFERENCIRANEGA IZKLJUČEVANJA

Značilnost tega modela je, da so priseljenci vključeni le na določena področja vsakdanjega življenja (predvsem na trg delovne sile), medtem ko so na drugih področjih razmeroma izključeni (v socialnem sistemu, pri politični in civilni udeležbi). Izključevanje se nanaša na oblikovanje pravnih mehanizmov oziroma omejevanje naturalizacije, ločevanje med državljani in nedržavljeni. Vzpostavljane in ohranjanje identitetne razlike med mi – oni predpostavlja o vrnitvi migrantov v izvorno državo po določenem obdobju prebivanja v gostiteljski družbi. Rezultat je pomanjkanje prizadevanja za spodbujanje vključitve v gostiteljsko družbo, zasedenost nižjega socio-ekonomskega položaja migrantov. Lokalno prebivalstvo trajno naselitev migrantov dojema v smislu ekonomske, socialne, kulturne in politične ogroženosti.

MODEL DIFERENCIRANEGA VKLJUČEVANJA

Model diferenciranega vključevanja vključuje migrante v večinsko družbo le v primeru, če se odpovejo lastni kulturi, jeziku, vrednotam, normam in drugim družbenim značilnostim izvirnega okolja ter se asimilirajo v gostiteljsko družbo. Vključevanje je prepuščeno migrantu, njegova naloga je kakor hitro prilagoditi se okolju in prevzeti vrednote ter norme gostiteljske države. Migranti tako popolnoma sprejmejo prevladujočo kulturo. Castles (v Bešter 2007, 125) navaja, da so države postopoma opuščale asimilacijski model, saj se v praksi migranti niso prilagodili kot posamezniki, temveč so se vzpostavljale različne družbene skupine, ki ohranjajo svojo kulturo, norme, prepričanja, vrednote. Kulturna, etična, socio-ekonomska povezanost migrantov najpogosteje vodi v oblikovanje družbene getoizacije.

VEČKULTURNI (PLURALISTIČNI) MODEL

Za pluralistični model oziroma model večkulturnosti je značilno, da so migranti vključeni na vsa področja vsakdanjega življenja, pri čemer so jim zagotovljene enake pravice kot državljanom gostujoče države. Migranti se ne odpovejo svoji drugačnosti in ohranjajo lastno kulturo, vrednote in norme države izvora. Država oziroma družba kot celota v večkulturnem modelu sprejema kulturno in etično raznolikost posameznikov in skupin ter hkrati zagotavlja zdravstveno, socialno, izobraževalno, ekonomsko in politično emancipacijo. Večkulturni model lahko razdelimo na dve podskupini, in sicer na politiko nevmešavanja (fr. *laissez-faire*) ter eksplicitne večkulturne politike. Za slednje je značilno zavestno družbeno in institucionalno prilagajanje z namenom ohranjanja kulturne (družbene) raznolikosti. Za *laissez-faire* pa je prav tako značilno ohranjanje kulturne oziroma družbene raznolikosti, a

brez posebnih državnih ukrepov (Bešter 2007b, 126). Dopuščanje izražanja in ohranjanja različnih kulturnih in etičnih identitet se pri večkulturnem pristopu ne obravnava na podlagi etične ali kulturne identitete posameznika.

Večina evropskih držav si prizadeva uresničevati cilje pluralističnega modela integracijskih politik, h kateremu stremi tudi slovenska integracijska politika. Integracijske politike so popolnoma ali pa vsaj delno izoblikovane z željo po ustvarjanju večkulturne, strpne družbe. Integrirana družba je v večkulturnem, pluralističnem modelu sestavljena iz kulturno in etično raznovrstnih skupin, ki dopuščajo raznolikost oziroma enako obravnavanje, strpnost ter imajo pozitiven odnos do različnih etičnih skupin, verskih in kulturnih identitet. Vse te lastnosti so združene v en pojem – pojem družbene kohezije (Entzenger in Biezeveld 2013, 6).

2.5.2 MODEL INTEGRACIJSKE POLITIKE V SLOVENIJI

S sprejeto Resolucijo o imigracijski politiki se je slovenska integracijska politika usmerila v pluralistični oziroma večkulturni model. Načela, stališča in cilji te resolucije so usmerjeni k »spoštovanju prava, človekovih pravic, demokratičnosti, socialne pravičnosti in kulturnega pluralizma« (Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije 1999). Pluralistični oziroma večkulturni model omogoča oblikovanje take integracijske politike, ki je usmerjena v celotno družbo, ne le na migrante. Na začetni razvojni stopnji pripomore k opolnomočenju migrantov, zagotovi enak izhodiščni položaj z večinskim delom prebivalstva, na zaključni stopnji pa imajo migranti enakopravni položaj v gostiteljski družbi ter se tako vključijo in sodelujejo na vseh področjih družbenega življenja. Migranti ohranijo svojo etično/kulturno identiteto, ki je tolerirana in sprejemljiva ali celo spodbujana.

Uspešnost integracijske politike se meri z izenačitvijo pravic med migranti in večinskim delom prebivalstva. Tisti migranti, ki imajo slovensko državljanstvo, so glede pravic in dolžnosti enakopravni državljanom RS (Bešter 2003). Pridobivanje državljanstva je v Sloveniji zelo dolgotrajen in postopen postopek, saj velja načelo krvne zveze (po rodu). Slovenska integracijska politika se je v tem pogledu usmerila k naturalizaciji, ki vodi v proces asimilacije. Migranti brez slovenskega državljanstva se ločijo na štiri osnovne skupine migrantov, in sicer (1) na migrante brez slovenskega državljanstva z različnim statusom, na podlagi katerega so dodeljene različne pravice in dolžnosti; (2) migrante držav članic EU, Evropskega gospodarskega prostora (Norveške, Liechtensteina, Islandije) ali Švicarske

konfederacije; (3) migrante s stalnim prebivališčem v Sloveniji; (4) migrante z začasnim prebivališčem v Sloveniji (Bešter 2002).

Dodeljevanje socialnih, političnih, civilnih, delovnih pravic predstavlja dobre temelje za uspešno vključevanje migrantov v gostiteljsko družbo. Pri tem imajo najboljše možnosti migranti držav EU, Evropskega gospodarskega prostora (Norveške, Liechtensteina, Islandije) in Švicarske konfederacije. Alternativna ureditev polnopravnih političnih pravic je status stalnega prebivališča (Bešter 2007a).

2.5.3 DIMENZIJE INTEGRACIJSKE POLITIKE

Integracija se lahko razume z vidika skupin ali posameznikov, saj oboji prikažejo določeno stopnjo vključenosti v dani družbi, to stopnjo pa lahko merimo.

Vključevanje poteka po različnih dimenzijah. Granovetter (v Entzinger in Biezeveld 2013) izpostavlja dve pomembni dimenziji integracije, in sicer pogostost ter identifikacijo. Dimenzija pogostosti vključuje še dve ločeni lastnosti, in sicer razsežnost ter intenzivnost. Prva se nanaša na število vezi in število resničnih stikov, ki jih posameznik ali skupina v okolici ima. Intenzivnost pa se nanaša na naravo teh stikov, ki ustvarjajo občutke pripadnosti in domačnosti. Razsežnost vezi ni nujno v sorazmerju z intenzivnostjo stikov, saj npr. posameznik po številu ur več časa preživi s svojimi sodelavci kot pa z družino, a vendar ima z družino bolj tesne stike in vezi kot pa s sodelavci. Prva nas vodi v drugo dimenzijo, ki je povezana z identifikacijo. Tesnejše vezi se vzpostavljajo, kadar se z osebo poistovetimo. Prav tako identifikacija ne predpostavlja nujno pogostosti in intenzivnosti stikov/vezi. Veliko migrantov se npr. močno poistoveti s svojo domačo državo, čeprav živijo čisto drugje. Pogostejši in intenzivnejši stiki ter vezi lahko vodijo k boljšemu medsebojnemu razumevanju in nenazadnje tudi k močnejši identifikaciji med seboj. In nasprotno – manjše poistovetenje posameznika z drugimi skupinami v družbi kot del skupnosti pomeni manjšo verjetnost, da se bodo razvijale pogoste in močne vezi med njimi in člani teh skupin (Granovetter v Entinher in Biezeveld 2013).

V 60. letih 20. stoletja so akademiki vedno bolj dvomili v proces asimilacije. K spoznanju, da popolna asimilacija ni mogoča, je pripomoglo predvsem dejstvo, da se kulturne razlike ohranjajo tudi pri migrantih tretje, četrte generacije v večinski družbi. Popolna vključenost v družbo ne pomeni nujno opustitve posebnih identitetnih razlik z večinsko družbo. Tako iz integracije izhajata še dve dimenziji, in sicer strukturna dimenzija ter kulturna dimenzija.

Strukturna dimenzija opozarja na povečanje družbenega sodelovanja posameznikov in/ali skupin v večinski družbi. Kulturna dimenzija pa opozarja na procese vrednostnih orientiranosti in identifikacije migrantov.

Različne dimenzije integracije⁶ poudarjajo različno svojevrstveno področje (socio-ekonomsko, pravno-politično, kulturno področje in odnos gostiteljske države do migrantov), kar pa še ne pomeni, da ustrezno odražajo določeni model integracije. Vsaka dimenzija ima pomembno vlogo za migranta in večinsko družbo. Uravnoveženost vseh dimenzij med seboj pa ustvarja ustrezne pogoje za uspešno vključevanje.

SOCIO-EKONOMSKA DIMENZIJA

Najpomembnejša dimenzija integracije je socialno-ekonomska dimenzija, saj se nanaša na trg dela migrantov in sistem države blaginje, v kateri migranti živijo. Zagotavlja najboljše izhodišče za migrantovo (ekonomsko) samostojnost in uspešno vključitev v družbo. Vključenost migranta v večinsko okolje (šole, zdravstvene domove, trgovine, soseske, klube, organizacije, službo ipd.) omogoča oblikovanje občutka (zunajskupinske) pripadnosti v družbi ter povezovanje ljudi iz različnih socialnih omrežij (neformalne socialne stike)⁷ (IOM 2008). Želja države je čim hitrejša in boljša vključenost migranta na trg dela (znižanje stopnje brezposelnosti, boljša izobrazba, boljši položaj na delovnem mestu) in tako zagotovilo ekonomske neodvisnosti (brez socialne pomoči države), ki posledično vodi v boljšo socialno varnost ter položaj na stanovanjskem področju (pri bivanjskih razmerah, lastništvu/najemništvu) in psihično zdravje. Dejstvo je, da se migranti soočajo s številnimi ovirami (z nepoznavanjem jezika, diskriminacijo na delovnem mestu ipd.), kar pogosto vodi v slabši socio-ekonomski položaj, kot ga ima večinsko prebivalstvo (Bešter 2007c).

PRAVNO-POLITIČNA DIMENZIJA

Pravno-politična dimenzija vključuje ureditev pravnega statusa državljanstva, pridobivanje pravic državljanstva pa je postopen in dolgotrajen postopek. Državljanstvo se navadno podeli na podlagi dveh kriterijev: lat. *jus sanguinis* (pravica do/po krvi) ter lat. *jus soli* (pravica do zemlje). Pravica po zemlji temelji po načelu ozemlja oziroma rojstva na ozemlju določene države. Prilagoditev migrantov je po določenem času omogočena. Po tem načelu imajo vsi

⁶ Različni avtorji uporabljajo različno tipologijo dimenzij integracij, najpogosteje uporabljena je po Entzingerju: socio-ekonomska, pravno-politična, kulturna dimenzija in odnos gostiteljske države do migrantov (Entzinger in Biezeveld 2003).

⁷ Socialna omrežja se nanašajo na »množico enot, ki jih povezujejo socialne vezi« (Iglič 1988, 82).

pravico prebivati na ozemlju z enakimi pravicami ne glede na svoje prednike ali dolžino bivanja. Nasprotje predstavlja pravica po krvi, saj se državljanstvo in vse njene pravice prenašajo iz generacije v generacijo po krvni liniji. Tako sta državljanstvo in politični status otroka pridobljena na podlagi starša, ne pa glede na državo rojstva. Pravice in dolžnosti migrantov se močno razlikujejo od pravic in dolžnosti prevladujoče družbe. Ravno zaradi dodeljevanja pravic na podlagi pridobljenega državljanstva je razlikovanje modela po zemlji ali po krvi ključnega pomena za razumevanje analize integracijskih modelov. Tako se opredeljuje, na kakšne načine lahko migrant dostopa do članstva v novem državnem sistemu. Polnopravna vključitev je dosežena šele s pridobitvijo državljanstva (ki je v primeru *jus sanguinis* skoraj nemogoča oziroma zelo težko pridobljena) in je največkrat pomembno izhodišče za vse nadaljnje dimenzije integracije (Bešter 2007a).

KULTURNA DIMENZIJA

Kulturna dimenzija zajema zelo raznovrstna področja – jezik, vero, vrednote in norme, vsakdanje življenjske prakse ipd. Omogočanje sožitja med različnimi kulturnimi okolji predstavlja enega izmed največjih izzivov integracijske politike in njenega uresničevanja. Kulturna raznolikost družbo bogati in ustvarja zaupanje med ljudmi, lahko pa ustvari ravno nasprotno okolje – ustvari vse nestrpnjšo družbo, polno nesoglasij, ki vodijo v razvoj vse večje diskriminacije, ksenofobije, rasizma (IOM 2008).

Kulturno dimenzijo lahko razdelimo na dva osnovna pristopa, in sicer model multikulturalizma⁸ ter model asimilacije. Model multikulturalizma vključuje migrante kot polnopravne člane gostiteljske družbe kljub različnim etičnim in narodnim izvorom. Etična in kulturna identiteta se priznavata in ne asimilirata. Na ta način se spodbuja k razvijanju in ohranjanju etične in kulturne raznolikosti različnih skupnosti, med katere so vključeni tudi migranti. Vzpostavlja se medsebojni dogovor o vzdrževanju skladne večkulturne družbe. Kulturna asimilacija predstavlja nasprotje multikulturalizma. Priseljevanje migrantov v gostiteljsko državo ne predstavlja nič spornega, dokler se ne uresničijo pričakovanja gostiteljske države. S tem se predvideva določena stopnja kulturne prilagoditve oziroma asimilacije migrantov v novem okolju. Migrantom na javnem področju niso priznane etične ali verske identitete (npr. prepoved naglavne rute muslimanskih žensk v javnih šolah, ker je

⁸ Različni avtorji uporabljajo različno terminologijo, ki pa se nanaša na enako vsebino – Enzinger (2000): model etičnih manjšin; Heckmann (1998): politika oblikovanja manjšin.

šola javna ustanova in so verski simboli prepovedani), kar posledično povzroči, da priseljske skupnosti niso polnopravne članstvu prevladujoče družbe. Migrantom, ki se v novem okolju ne zmorejo uspešno asimilirati, navadno grozi marginalizacija. Obe dimenziji predstavljata dve skrajnosti – na eni strani imamo skrajno točko asimilacije, na drugi pa ločenost različnih etičnih skupin, pri čemer vsaka ohranja lastno kulturo. Integracijska politika naj bi predstavljala vmesno točko – družbo, v kateri se vzpostavljajo določene skupne vrednote in norme v družbi⁹ ter ohranjajo, razvijajo in izražajo različne kulturne ter etične identitete. Na ta način družba kot celota in posamezniki sobivajo s kulturnimi razlikami ter v medsebojnih sodelovanjih spoštujejo določena pravila, ki temeljijo na ohranjanju individualne svobode vsakega posameznika (Bešter 2007b).

ODNOS GOSTITELJSKE DRŽAVE DO MIGRANTOV

Integracija ni enosmerni proces, v katerem imajo migranti ključno vlogo v gostujoči družbi. Velik del odgovornosti integracije migranta v novo okolje vključuje tudi družbo, ki migranta sprejme (večinsko prebivalstvo). Odgovornost se nanaša predvsem na zagotavljanje enakega izhodiščnega položaja migrantov z večinskim prebivalstvom (socialne, politične, gospodarske pravice). Poleg tega pa se odgovornost nanaša tudi na vzdušje večinskega prebivalstva v odnosu do migrantov. Slednje se nanaša na občutenje dobrodošlosti in sprejetosti migranta, naloga državnih in ostalih pomembnih ustanov (izobraževalnega sistema, policije, zdravstva) pa je boj proti rasizmu, ksenofobiji in diskriminaciji (Entzinger in Biezeveld 2003).

Vsaka integracijska politika bi si morala prizadevati za spodbujanje vključevanja migrantov v vseh štirih dimenzijah, in sicer posamezno po dimenzijah, hkrati pa zaradi njihove medsebojne prepletenosti tudi povezano. Različni ideološki pogledi na različne dimenzije integracije povzročijo oblikovanje določenih prednostnih nalog, kar vpliva na celotni potek integracije in končni uspeh vključevanja migrantov v večinsko družbo.

2.6 PREMAGOVANJE DRUŽBENE IZKLJUČENOSTI

V sistemu, v katerem se družbena kohezija med posamezniki ali različnimi družbenimi skupinami (na podlagi rasnih, etičnih, kulturnih ali drugih identitet) v družbi ne vzpostavlja, se pogosto uveljavlja marginalizacija, getoizacija, socialna izključenost, ki močno ovira proces integracije migrantov v družbi (Bešter 2007a, 108–109). Kadar migranti in večinska

⁹ Ni nujno, da različne družbene skupine ponotranjijo iste vrednote in jih sprejmejo za svoje.

družba živijo ločeno oziroma živijo migranti v izolaciji, med njimi ni medsebojnih konfliktov (Klinar 1976, 133). Premagovanje diskriminatornih praks, rasizma in ksenofobije je z vidika integracijskega procesa zelo pomembno, saj se le s stikom z večinsko družbo migrant lahko uspešno vključi v le-to družbo.

Etična in kulturna raznolikost v lokalnem prostoru nastaneta kot posledica globalnih procesov. Krize (finančne, gospodarske ali begunske, vojne, rast populizma, fašizma in nacionalizma ipd.) legalizirajo oziroma opravičujejo retoriko rasizma, ksenofobije ter izključevanja migrantov v širšem javnem diskurzu. Zavratnikova (2012) izpostavlja, da je odklonilen odnos do migrantov največkrat posledica delovanja javnih politik ali pomanjkanja le-tega delovanja na institucionalni ravni; odklonilen odnos se odraža v vsakdanjem življenju posameznika ter na ravni lokalnega okolja.

Koncept družbene izključenosti je večdimenzionalni proces neenakega razmerja moči posameznika ali določene družbene skupine v večinski družbi. Obseg izključenosti se navadno meri s tremi osnovnimi vidiki, in sicer (1) z ekonomskim vidikom; (2) družbenim vidikom; (3) političnim vidikom (Bhala in Lapeyre v Zavratnik Zimic 2000). Ekonomski vidik se nanaša na dohodke in v omejenem dostopu na dobrine ter integracijo na trgu dela. Družbena izključenost z družbenega vidika se nanaša na marginalizacijo deprivilegiranih posameznikov oziroma družbenih skupin. Politični vidik se kaže v neenakosti človekovih in političnih pravic. Poleg zgoraj naštetih osnovnih dimenzij družbene izključenosti sestavlja pomemben vidik tudi simbolna oblika izključenosti oziroma »biti označen kot drugačen«. Lahko se odraža v obliki rasizma ali obravnavanja posameznika kot drugačnega.

Problematizacijo družbene izključenosti predstavlja večdimenzionalnost le-te, saj vključuje različna področja posameznikovega vsakdanjega življenja. Pogosta izključenost posameznika ali družbene skupine z enega področja (npr. trga dela) vodi do izključenosti na drugih področjih vsakdanjega življenja (npr. do socialne ogroženosti, stanovanjske problematike, pomanjkanja znanja ipd.). Družbeno deprivilegirane skupine (npr. migranti) se zaradi predsodkov večinske družbe ali lastnih pomanjkljivosti (neznanja jezika) dodatno soočajo z ovirami, pri čemer je potrebno precejšnje prizadevanje za vključevanje v družbo (Fanger 2010). To dokazuje empirična raziskava¹⁰ (Kralj 2011): skoraj polovica (44 %) vprašanih

¹⁰ Javnomnenjski raziskavi UP ZRS Koper, opravljeni leta 2007 in 2010.

izpraševancev je pritrnilno odgovorila, da migranti v novem družbenem okolju ne morejo zahtevati enakih pravic v primerjavi s Slovenci. Pri tem je mogoče vzpostaviti medsebojno soodvisnost (korelacijo) s stopnjo izobrazbe vprašanih, saj stopnja strinjanja sorazmerno narašča z nižanjem izobrazbe vprašanih in obratno.

Empirična raziskava¹¹ (Zavratnik 2011) je pokazala, da je večina izpraševancev (64 %) podprla izjavo, da bi si morala Slovenija prizadevati za odprto, strpno in večkulturno družbo. Obenem pa je večina izpraševancev izjavila, da bi Slovenija morala zaostri imigracijsko in azilno politiko (52 % vprašanih). Mogoče je zaznati visoko naklonjenost dvema popolnoma protislovnima vprašanjem, kar lahko pojasnimo na podlagi osebnih interesov in izkustev izpraševancev v vsakdanjem življenju (trg delovne sile – strah za delovna mesta) ter (družbenega) pričakovanega odgovora (Kralj 2011).

Slovensko javno mnenje (SJM 1992–2008) že desetletja raziskuje družbeno oziroma etično razdaljo med ljudmi. Slednjo je mogoče meriti z vprašanjem Katere od navedenih različnih skupin ljudi ne bi želeli imeti za soseda? Med vsemi navedenimi skupinami oziroma manjšinami (ljudje z velikimi družinami, čustveno nestabilni ljudje, narkomani, homoseksualci ipd.) je mogoče opredeliti tudi migrante. Največji delež pritrnilnih odgovorov na to vprašanje je imel odgovor Za sosede ne bi želel imeti migrantov, in sicer v letih po osamosvojitvi Slovenije (SJM92 39,6 %; SJM93 55,6 %; SJM94 40,5 %). Odgovore lahko pojasnimo na podlagi takratnih razmer v državi (negotovost, strah, tveganja) in vojne na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, takrat se je tudi izrazil odklonilen odnos do migrantov. Podatki iz leta 2008 (SJM08) pa kažejo, da delež odklonilnega odnosa do migrantov znaša le 28,4 % (Kralj 2011). Problematizacija družbenega izključevanja na primeru »ne imeti« oziroma »ne želeli stikov« med migranti in večinskim prebivalstvom je zelo problematična v družbeno enotnih (homogenih) oblikah organiziranja.

Strategija premagovanja družbene izključenosti vključuje vsaj dvoje, in sicer (1) aktivno politiko države (državo blaginjo); (2) udeležbo (participacijo) družbeno izključenih posameznikov in družbenih skupin (oblikovanje socialnih omrežij posameznika – družinske,

¹¹ Javnomnenjska raziskava UP ZRS Koper *Integracijske politike – vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitoringa*, opravljena med letoma 2006 in 2008.

sorodniške, prijateljske vezi). Pomemben pa je tudi (3) občutek posameznika ali družbene skupine o svoji pripadnosti večinskemu delu prebivalstva (Zavratnik Zimic 2000).

Država lahko izključuje ali vključuje posameznika oziroma družbene skupine v večinsko družbo. Družbena izključenost navadno označuje dvostranski proces, v katerem vključuje primere, ko je posameznik (ali družbena skupina) na eni strani izključen iz okolja, na drugi strani pa se kaže tudi kot omejevanje dostopa izključenim posameznikom oziroma družbenim skupinam. Vendar pa je tudi za najbolj izključene družbene skupine (brezdomce, žrtve trgovine z ljudmi, nezakonite migrante) težko govoriti o popolni izključenosti iz družbe (Fangen 2010).

3 EMPIRIČNA RAZISKAVA: PRIMER NOVEGA MESTA

3.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI RAZISKOVANJA

Potreba po razvijanju integracijskih politik je ključnega pomena, saj le-ta omogoča emancipacijo in sodelovanje migrantov na vseh področjih družbenega življenja. Sodobni trendi migracij kažejo, da se večina (nekoč tradicionalno izseljenskih) evropskih držav danes sooča s prihodi migrantov. Te države so se spremenile v tipično priseljenke družbe (Hladnik 2009, 144). Le-ta celovitost (kompleksnost) vzbuja dodatno potrebo po vključevanju celotnega prebivalstva v kohezivno skupnost.

Osnovna tipologija, ki jo uporablja večina avtorjev (Entzinger 2003; Medved 2010), razlikuje tri temeljne dimenzije integracije, in sicer socialno-ekonomsko, pravno-politično ter kulturno dimenzijo vključevanja. Socialno-ekonomska integracija se nanaša na gospodarsko vključevanje (vključevanje na trg dela, pridobivanje dovoljenja za delo, možnost poklicnega usposabljanja) in družbeno vključevanje (izobraževalni sistem, socialna varnost, urejenost bivalnih razmer). Integracija pravno in politično primarno vključuje izenačitev izhodiščnega položaja migranta z večinskim prebivalstvom v smislu dodeljevanja pravic in ureditve statusa migranta. Obsega dejavno udeležbo (participacijo) v procese političnega odločanja (volilno pravico, sodelovanje v politiki, vključenost v civilno družbo). Najtežje merljiva je kulturna dimenzija integracije. Pogosto se opredeljuje na podlagi znanja jezika gostiteljske družbe, spoštovanja njenih temeljnih načel in vrednot, izbire zakonskega partnerja ipd.

Integracija ni samo enosmerni proces, zato sem v svojem raziskovalnem delu opisala še četrto integracijsko dimenzijo: odnos večinskega prebivalstva oziroma gostiteljske države do migrantov. Integracija je dvosmerni proces prilagajanja – priseljencev in večinske družbe (Bešter 2007a, 108). Se torej migracijska politika osredotoča predvsem na migrante ali vanjo vključuje tudi celotno družbo? Študija o migracijah in imigracijski politiki Slovenije (Zavratnik Zimic idr. v Medvešek in Bešter 2010, 11) je prikazala določeno protislovje: na eni strani je mogoče zaznati pozitiven odnos do migracij, pri čemer večina ljudi meni, da bi slovenska družba morala biti večkulturna in odprta za migrante; hkrati pa precejšen delež ljudi meni, da je treba migracije oziroma gibanje ljudi omejiti, saj ogroža slovensko/evropsko identiteto in jezik. Posledično so zaradi te miselnosti migranti izključeni iz družbe, stereotipno označeni za kriminalce, teroriste, tiste, ki odvezemajo delovna mesta ipd. – torej gre za t. i. stereotipno povezovanje migrantov odklonskega (deviantnega) značaja. Če povzamem to

dvojnost – ali potem lahko govorimo o zaželenih (migranti državljanov članic EU ipd.) in nezaželenih migrantih (migranti s statusom mednarodne zaščite, begunci, nižje kvalificirani migranti ipd.)? Se lahko uspeh integracije zagotovi vsem družbenim skupinam enako?

3.1.1 RAZISKOVALNA METODOLOGIJA

V svojem raziskovalnem delu diplomskega dela *Integracija migrantov v lokalnem okolju: študija primera Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto* sem se v analizi integracijske politike osredotočila predvsem na dva dela: percepcijo vključevanja migrantov v lokalno okolje ter odnos večinskega prebivalstva do migrantov.

V svoji raziskavi sem uporabila kvalitativno metodo raziskovanja. Empirične podatke sem pridobivala s pomočjo polstrukturiranih intervjujev, ki sem jih izvedla v prostorih društva DRPD. Opravila sem deset intervjujev z migranti, ki v Sloveniji živijo 2–10 let. V vzorec je bilo vključenih pet žensk¹² prve generacije migrantov in pet mladostnikov druge generacije migrantov (dve puncici in trije fantje). Ugotovitve odnosa večinskega prebivalstva do migrantov sem raziskovala na podlagi intervjuja s strokovno vodjo programov društva, saj lahko ta vodja zaradi neposrednega stika z migranti in lokalnim okoljem kritično opredeli izvajanje integracijske politike.

3.1.2 OPIS UPORABLJENE METODE

Polstrukturirani vprašalnik je sestavljen iz štirih tematskih sklopov. Migrante najprej sprašujem o demografskih podatkih (spolu, starosti, koliko časa že živijo v Sloveniji). V prvem delu se vprašanja navezujejo na socialno-ekonomsko vključitev. Intervjuvanci so odgovarjali na vprašanja o zaposlovanju, trgu delovne sile, stopnji prihodkov, bivališču in problemih, povezanih s temi temami ipd. Drugi sklop vprašanj se navezuje na kulturno vključevanje migrantov v lokalno okolje. Vprašanja se navezujejo na odnos do osnovnih pravil in norm v Sloveniji. Intervjuji so potekali z osebami muslimanske kulture, katerih norme, pravila in vrednote se predvidoma močno razlikujejo od zahodnjaške, evropejske kulture – vpliv kulturnih vrednot vzhoda lahko na zahodu predstavlja omejitve npr. glede trga

¹² Vzorec zajema samo žensko populacijo, kar ne predstavlja reprezentativnega vzorca. Moška populacija v prostore društva ne prihaja, družine so oblikovane na zelo tradicionalnem konceptu moškega preskrbovalca družine (ang. *male breadwinner*). A vendar ravno zaradi zelo tradicionalnega oblikovanja družine in izključenosti žensk s trga dela ter posledično iz družbenega okolja ženske v moji raziskavi oblikujejo reprezentativni vzorec.

dela (pogled na zaposlovanje žensk v tradicionalno oblikovanih družinah). Uspešnost kulturne integracije lahko ugotovljamo tudi s pogostostjo stikov med migranti in lokalnim prebivalstvom. Posledično pa me zanima tudi njihovo mnenje o izbiri partnerja, znanju jezika ter občutku pripadnosti (»počutim se kot tujec« ali »počutim se kot Slovenec«). Zadnji sklop vprašanj se nanaša na politično in pravno integracijo. Primarno me je zanimalo njihovo sodelovanje v politiki, civilni družbi (članstvo v nevladnih organizacijah, sindikatu, športni klubih) pa tudi udeležba na javnih dogodkih, koncertih, predstavah v gledališču ipd.

Četrto dimenzijo integracije (odnos večinskega prebivalstva do migrantov) sem raziskovala na podlagi vprašanj o prisotnosti ksenofobije, rasizma, diskriminacije, ki jih zaznava DRPD. Zanimalo me je, ali se v lokalnem okolju za migrante vzpostavljata vzdušje, da so dobrodošli, in vzdušje domačnosti (ang. *feel welcome and home*). Del sklopa vprašanj se navezuje na zastavljeno slovensko integracijsko politiko in izkušnje le-te pri lastnem uresničevanju.

3.2 ANALIZA EMPIRIJE IN REZULTATI

Intervjuji so bili opravljeni z uporabniki DRPD, z migranti, ki v Sloveniji živijo vsaj eno leto, in s strokovno vodjo društva, ki je z vsakodnevnim stikom pomemben posrednik med migranti in večinsko družbo. V prvem delu analize sem na podlagi pridobljenih odgovorov z migranti ugotavljala, ali zastavljeni integracijski proces v zadostni meri uspešno vključuje migrante v slovensko družbo. Drugi del pa vključuje analizo vključevanja lokalnega okolja v procese integracije migrantov ter opiše, kakšen odnos ima lokalno okolje do migrantov (na konkretnem primeru: v Novem mestu).

Intervju je s prvo generacijo potekal s pomočjo tolmača. Kljub temu da izpraševanke prebivajo v Sloveniji že nekaj let, je njihovo znanje oziroma razumevanje slovenskega jezika na ravni enostavnejšega sporazumevanja v vsakodnevnih situacijah. Uporabljajo zelo preproste besedne zveze in povedi. Stika z jezikom migrantke prve generacije skoraj nimajo. Začetni tečaj slovenskega jezika ter tedensko obiskovanje učenja slovenščine na DRPD pogosto predstavlja edini stik s slovenščino.

Največja težava je jezik, če bi znala jezik, bi bilo vse lažje. (Intervjuvanka 1, 52 let)

Vse intervjuvanke so v Slovenijo prišle na podlagi pravice po združevanju družine in v želji po boljšem življenju. Vse intervjuvanke so povedale, da so njihovi možje najprej sami prišli v Slovenijo (večinoma kot delovni migranti oziroma sezonski delavci). Nekaj let kasneje pa so

se jim pridružile tudi žene z otroki. Ob prihodu niso vedele veliko o Sloveniji oziroma o okolju, v katerega so se preselile (o Novem mestu). Vse informacije jim je posredoval mož oziroma partner, ki je v Sloveniji živel že nekaj let. Večina moških je zaposlena v gradbeništvu, večinoma zasedajo nižja kvalificirana delovna mesta. Vključenost intervjuvank (žensk) na trgu dela pa je zelo zaskrbljujoče, saj nobena od intervjuvank ne opravlja plačanega dela, predvsem zaradi neznanja jezika, saj predstavlja ogromno oviro pri enakopravnem položaju iskanja zaposlitve.

Slišali, da je uredi življenje tu. Možje so povedali, da je tuki lepo, da smo tudi me mogle pridet. (Intervjuvanka 5, 26 let)

Obnašanje ljudi, so kulturni, otroški dodatek mamu za otroke. Hrane ni v šoli na Kosovu. Za otroke so boljše šole. (Intervjuvanka 3, 34 let)

Ne samo osvojeni minimalni standardi znanja jezika slovenščine, omejitve so povezane tudi z neznanjem uporabe pomoči, npr. zavoda za zaposlovanje pri iskanju in pridobivanju prve zaposlitve. Le ena izmed intervjuvank se je udeležila razgovora za zaposlitev (za delo čistilke – nižje kvalificiranega dela) na podlagi vpoklica Zavoda za zaposlovanje Novo mesto.

Otroci so mi pomagali sestaviti potrošnjo. (Intervjuvanka 2, 48 let)

Prijavljena na zavodu, a nisem še poslala prošnje, nikoli. (Intervjuvanka 3, 34 let)

Le dve izmed petih izpraševank imata dokončano srednjo šolo. Nobena izmed intervjuvank ne kaže zanimanja po dodatnem izobraževanju ali poklicnem usposabljanju. Izrazile pa so željo po zaposlitvi, a razmeroma zaposlitvi nizko kvalificiranih del – delo frizerke, čistilke, šivilje, kuharice. Zaradi ne vključenosti na trg dela so migrantke ekonomsko odvisne. Zaradi odvisnosti od družine in socialnih transferjev države se posledično mnogokrat tudi socialno izključijo, ostanejo zaprte znotraj primarnih socialnih vezi (družine, sorodnikov).

Družbene segregacije v smislu bivanjskih razmer ni mogoče zaznati. Vse izpraševanke imajo vsakodnevne stike z lokalnim prebivalstvom (s sosedi, ljudmi na ulici). Je pa mogoče zaznati segregacijo v preživljanju prostega časa. Zaradi pomanjkljivega znanja jezika migrantke nimajo široko razvitega socialnega omrežja. Socialne vezi so večinoma vzpostavljene samo z drugimi migrantkami z enako etnično identiteto in ne toliko z lokalnim prebivalstvom. Vse intervjuvanke so se spoznale v društvu DRPD, ki jim poleg brezplačnega učenja slovenskega jezika omogoča tudi prostor za druženje, spoznavanje, medsebojno pomoč ipd.

Vzgojno-izobraževalni sistem (šole) in pomoč društva DRPD sta bistveno vplivala na integracijo druge generacije v lokalno okolje. Obe ustanovi predstavljata pomemben prostor vzpostavljanja stika z lokalnim prebivalstvom.

Sem hodil s prijatli naokoli in smo se učili slovensko. So mi povedali, kako povedati. S Slovenci. Tam ko js živim, so vsi prijazni do mene, vsakič ko sem prišeu na igrišče, smo se normalno igrali. (Intervjuvanec 7, 17 let)

Znanje jezika druge generacije migrantov je zelo dobro, izražanje v slovenskem jeziku jim ne povzroča težav. Kljub temu da v domačem okolju večinoma govorijo albansko, saj njihove mame v večini ne govorijo slovensko, pa pri vsakodnevnem preživljanju prostega časa migranti druge generacije uporabljajo slovenščino. S svojimi vrstniki iste etične skupine se pogovarjajo mešano, uporabljajo albanščino in slovenščino, z vrstniki v šoli, na igrišču ipd. pa se večinoma pogovarjajo v slovenščini.

Doma govorimo albansko, mame ne znajo slovensko. (Intervjuvanec 6, 17 let)

S tamalo (sestro) govorim slovensko. Slovensko mi je zdej lažje govorit. Besede v albanščini pozabljam, ker cel dan uporabljam slovensko. (Intervjuvanka 10, 17 let)

V razredu me sprašujejo, zakaj se z Albancem pogovarjam slovensko. Hočem, da me tudi drugi razumejo. (Intervjuvanec 9, 17 let)

Vsi izpraševanci druge generacije obiskujejo srednje poklicne šole, trije izpraševanci si želijo nadaljevati šolanje na univerzitetni ravni. Opaziti je močno željo po višjem socialno-ekonomskem položaju, kot ga imajo njihovi starši, saj so večinoma ti izpraševanci izrazili željo po višje kvalificiranih službah – delo vzgojiteljice, slikarja, trenerja boksa, pevca.

Pri obeh generacijah migrantov ni zaznati družbene segregacije z vidika bivanjskih razmer. Razliko je mogoče opaziti pri vključenosti oziroma izključenosti stikov z lokalnim prebivalstvom. Migranti druge generacije imajo bistveno bolj razpršena, heterogena socialna omrežja, kot jih imajo njihovi starši.

Imam slovenske prijatelje. Ni mi pomembno, iz kje prihaja, da je moja prijateljica. (Intervjuvanka 8, 17 let)

Družim se tudi s Slovenci, ker skupaj igramo fuzbal. So starejši in se razumemo. (Intervjuvanec 7, 17 let)

Z mano se vsi razumejo. Razlika je v prijateljstvo. Kako se Albanec pogovarja s Slovencem. Če si dober z njimi in z vsakim in ti ne bo nič narobe. (Intervjuvanec 9, 17 let)

Največ (se družim) s Slovenci. (Intervjuvanka 10, 17 let)

Več mam prijatlov, ki so Albanci. Imam vse. Imam velik Bosancev, Srbov in Slovencev. Pomembno mi je, da se s prijatlom razumemo, spoštujemo, da smo prijazni, ni pomembno, iz kje je. (Intervjuvanec 6, 17 let)

Tri intervjuvanke prve generacije imajo dovoljenje za stalno bivanje, dve intervjuvanki pa dovoljenje za začasno bivanje v Sloveniji. Svojih pravic, ki se nanašajo na njihov dodeljeni status, ne razumejo popolnoma. Ob prihodu v Slovenijo je bil moški edini, ki je znal slovensko, zato je bil edini posrednik pri urejanju potrebnih zakonskih papirjev. Odgovora na vprašanje, katere potrebne papirje so pridobile, niso znale dati.

Mož (je urejal potrebne papirje). Samo podpisale smo. (Intervjuvanka 4, 28 let)

Nobena od izpraševank ni dejavna v politiki. Slovenske politike ne poznajo (s težavo so prepoznale, kdo je predsednik države, povedale, kakšna je sestava slovenske vlade ipd.), politike tudi ne spremljajo. Prav tako ne spremljajo poročil ali berejo časopisa. Nekoliko bolj poznajo politiko na lokalni ravni, a vendar poznajo le nekaj osnovnih podatkov (npr. kdo je župan Novega mesta). O slovenski politiki ne kažejo niti posebnega zanimanja, medtem ko so veliko bolj vključene v politično dogajanje države svojega etičnega izvora. Migranti druge generacije slovensko politiko spoznavajo le na ravni institucionalnega izobraževanja (v šoli).

Poleg pomanjkanja sodelovanja v politiki je mogoče zaznati tudi nedejavno vlogo migrantov v obeh generacijah v civilni družbi. Sodelujejo z društvom DRPD, drugače pa ne obiskujejo nobenih drugih nevladnih, neprofitnih organizacij, ne sodelujejo v nobenih športnih, kulturnih klubih, pri sindikatih, nestranskih združenjih ipd. Hkrati so migranti obeh generacij izpostavili dejstvo, da se tudi zelo redko udeležujejo koncertov, predstav v gledališčih ali na javnih dogodkih. Migranti druge generacije se teh dogodkov udeležujejo le v sklopu vzgojno-izobraževalnega sistema.

Poleg socio-ekonomske in pravno-politične integracije predstavlja pomemben vidik integracije migrantov v lokalno okolje tudi kulturna integracija. Pomembno je vzpostavljanje skupnega delovanja v družbi med migranti in lokalnim okoljem. Občutek pripadnosti je zelo pomemben pri zagotavljanju uspešne integracije migrantov v lokalno okolje.

Prvi dan, ko sem prišeu, mi ni bilo všeč. Pol je blo pa lažje. (Intervjuvanec 6, 17 let)

Dokler nisem najdu družbe, se nauču slovensko, je blo težko. Ampak sem se ful hitr navadu. Punca, ki bi mi mogla pomagat, ji je blo sram mi prevajat. Js zdej pomagam sošolcem, ki preidejo v Slovenijo. (Intervjuvanec 9, 17 let)

Razlike pri vključitvi med prvo in drugo generacijo migrantov je mogoče ugotoviti tudi pri kulturni integraciji. Glede svoje pripadnosti so se intervjuvanke prve generacije opredeljevale na podlagi etične pripadnosti izvorne države, medtem ko so se izpraševanci druge generacije odzvali različno. Dva izpraševanca sta se opredelila na podlagi svoje etične pripadnosti države izvora in se v lokalnem okolju ne počutita kot Slovenca.

Počutim se kot Albanec. Iz tiste države, ko prideš, od tam sem. (Intervjuvanec 6, 17 let)

Tam sem se rodil, tam je naša država. Vn iz Slovenije bi šeu sam, če bi šeu nazaj na Kosovo. (Intervjuvanec 7, 17 let)

Izpraševanci, ki se ne opredeljujejo po izvoru etične pripadnosti ter se »bolj počutijo kot Slovenec«, jih na njihovo pripadnost opozarja okolica.

Počutim se uredi, okolica me sprejema kot Slovenko, v šoli me sprejemajo kot tujko. Tudi sedaj, po petih letih. (Intervjuvanka 8, 17 let)

Vsi mi govorijo, da nisem Albanec. Na primer v šoli. (Intervjuvanec 9, 17 let)

Ne vračam se rad nazaj. Js bom slovensko govoril v Albaniji. Tu sem navajen. /.../ Ko grem dol, hočem takoj nazaj, tle sem navajen. Tle bi rad biu. (Intervjuvanec 9, 17 let)

Mnenja o pomembnosti etične pripadnosti partnerja/partnerice so za drugo generacijo migrantov deljena. Obema izpraševancema, ki čutita močno pripadnost svojemu etičnemu izvoru države, je pomembna tudi izbira zakonske partnerice. Ostalim intervjuvancem (za katere etična pripadnost ni tako pomembna) tudi izbira zakonskega partnerja na podlagi etične pripadnosti nima posebne vloge.

Vse moje punce so Slovenke, meni ni problem. Doma (je pomembno) po veri, sam z Albanko. Musliman se mora poročiti z muslimanko. Bi se pa rad poročil z Albanko. Mi je boljše, naša kultura pa to. Da zna kuhat našo tradicionalno hrano ... (Intervjuvanec 6, 17 let)

V nasprotju z drugo generacijo migrantov pa je etična pripadnost zakonskega partnerja hčerke/sina prvi generaciji migrantov zelo pomembna.

Tudi če bi sprejela vse običaje, ne bi bila Slovenka dobra. (Intervjuvanka 1, 52 let)

Dejstvo je, da integracija ni enosmerni proces, v katerem bi migranti imeli ključno vlogo pri vključevanju v gostiteljsko družbo. Podobno je izpostavila tudi intervjuvanka, strokovna vodja programov društva DRPD. Ob komentarju na mnenje o slovenski integracijski politiki je izpostavila pomembnost dvosmernega prilagajanja, pri čemer se družba velikokrat premalo zaveda migrantov, ki v njenem okolju sobivajo.

Država in integracijska politika sta preveč vase zagledani. Realnost je drugačna. Dvosmerne komunikacije je bolj malo. Veliko bolj se mora migrant prilagajati okolju ko pa obratno. Migranti s tem niso enakovredni v družbi. (Intervjuvanka 11)

Prevelika osredotočenost uresničevanja vključevanja migranta v lokalno okolje in premajhno vključevanje lokalnega okolja na integracijo migrantov vpliva na odzive lokalnega prebivalstva na migracije in migrante. Zato imajo NVO, kot je na primer DRPD, zelo pomembno vlogo pri vključevanju migrantov v lokalno okolje. Prednost nevladnih organizacij, kot je na primer DRPD, je zelo hitro prilagajanje na trenutne situacije in dogajanje v določenem časovnem obdobju. Situacije, s katerimi se društvo DRPD sooča, so navadno nepredvidljive, zato se morajo v društvu v večini primerov nanje odzvati in samostojno najti ustrezno rešitev. Migracijska politika, ki pomembno vpliva na delovanje ustanov (šolstvo, zdravstvo, trg dela ipd.), se na potrebe migrantov odziva zelo počasi. Oblikovanje potrebnih zakonov, aktov in predpisov zahteva zelo veliko virov in časa za njihovo izvedbo (implementacijo). Intervjuvanka je obenem izpostavila, da se je podobno dogajalo tudi na začetku delovanja društva, ko so se ob prihodu zelo velikega števila migrantov v Novem mestu hitro prilagodili pri organiziranju in odzivanju na potrebe novoprišlih migrantov (pri individualnih potrebah učenja slovenščine, preživljanju prostega časa ipd.). Bistveno večje težave, kako npr. otroka vključiti v okolje, so imele šole.

Šola ustvarja prostor in klimo, ki je na načelni ravni odprta, brez predsodkov. Na začetku smo imeli nekaj težav. Šolski sistem in šola delujeta na principu top bottom, kar pomeni, da so bili na začetku veliko bolj težje prilagodljivi. (Intervjuvanka 11)

Prednost NVO, da je izjemno prilagodljiv na potrebe migrantov. Tudi v zdajšnji begunski krizi ne čutimo nobenega dodatnega pritiska. (Intervjuvanka 11)

Težave z izvedbo oblikovane slovenske migracijske politike so predvsem pri izvajanju ter načinu reševanja problemov na način, kakršnega dobro poznajo. Slovenska migracijska

politika je močno usmerjena na sprejemanje odprtosti in večkulturnega dialoga. A vendar se težave pokažejo že pri »neposlušanju dejanskih potreb« določenih skupin migrantov.

Ne morem reči, da migranti, otroci ali mame, ki obiskujejo tečaje slovenščine, nimajo dovolj močne notranje motivacije. Udeležba na naših programih je razmeroma zelo visoka. Ko odgovoriš na njihove potrebe, se odzovejo. Premalo je govoriti o nemotivaciji, za naše uporabnike je značilno, da v trenutku, ko se ne počutijo kompetentne, težko preskočijo pet stopničk svojega znanja in se vključijo v program. To še posebej velja za mame. Tečaj slovenščine v obsegu 180 ur preprosto ni dovolj. Potrebno se je prilagoditi po vsebini, po metodi dela. Naše konkretne uporabnice prihajajo iz težkih, drugačnih socialnih okolij, določene nimajo dokončane osnovne šole. Ni mogoče preskočiti treh stopnic. Težko se je naučiti jezika, ko pa še osnove, na primer, kaj je samostalnik, ne poznajo. Naša ciljna skupina čuti izjemno izobraževalno prikrajšanost. (Intervjuvanka 11)

Ali vlada oziroma politika upošteva vse značilnosti, težave, problematike, s katerimi se NVO sooča? Intervjuvanka je izpostavila, da bolj malo. Večino oblikovanih programov in ukrepov migracijske politike se pripravi na podlagi enosmerne procesa, t. i. *top bottom* pristopa (pristopa od spodaj navzgor) – ironično glede na to, da uspešnost migracijske politike temelji na uspešnosti dvosmerne sporazumevanja.

Zaradi nizke stopnje izobrazbe, kar posledično vodi v nekonkurenčnost na trgu dela oziroma v strukturno diskriminacijo, so migrantke prve generacije izključene tudi iz socialnega okolja. Kljub temu da na ravni lokalnega okolja ni mogoče zaznati bivanjske segregacije, je mogoče zaznati družbeno segregacijo. Njihova socialna omrežja se v večini primerov omejujejo na omrežja migrantk z isto etično pripadnostjo. Veliko bolj heterogena socialna omrežja imajo migranti druge generacije, saj k njihovi integraciji veliko pripomorejo vzgojno-izobraževalne ustanove (šole) pa tudi DRPD.

Društvo zapolni praznino, ki bi jo sicer otroci imeli v popoldanskih urah. Nobeden (šole, starši, občina) si ne predstavlja, da teh programov ne bi bilo. Otroci bi preprosto bili na ulici. (Intervjuvanka 11)

Poleg pomoči vključitve migranta v lokalno okolje ter vzpostavljanja pomoči za njihovo enakovredno vključitev v družbo ima DRPD obenem tudi poslanstvo promoviranja in ozaveščanja javnosti o medkulturnem dialogu. Pri tem pa imajo pomembno vlogo tudi mediji.

Vloga medijev je ključnega pomena in jih tudi pogosto vključujemo. Najbolj medijsko izpostavljen projekt je Teden kultur, ki ga organizira društvo (DRPD). Z medijsko pozornostjo izpostavljam teme, o katerih se ne govori na dnevni bazi, ki niso tako zelo priljubljene. (Intervjuvanka 11)

S pomočjo nevladnih organizacij, kot je DRPD, se migrantom omogoči občutenje pripadnosti v okolju, v katerem živijo, hkrati pa omogoči stike lokalnega prebivalstva z migranti; stiki pomembno pripomorejo k zmanjšanju strahu, kulturne in nacionalne ogroženosti ipd. Kljub promoviranju in ozaveščanju o večkulturnem dialogu je intervjuvanka izpostavila, da o odsotnosti ksenofobije, rasizma, diskriminacije ni mogoče govoriti. Največja težava se vzpostavlja na ravni strukturne diskriminacije – tu moški zasedajo pretežno nizko kvalificirana dela, ženske pa so pogosto izključene s trga dela.

3.3 REFLEKSIJA

V želji po čim popolnejšem vpogledu v podobnosti in razlike integracijskega procesa sem v diplomskem delu uporabila t. i. *bottom up* pristop (pristop od spodaj navzgor). Zaradi neposrednosti izvajanja se integracijski procesi najuspešneje izvajajo na lokalni ravni, na ravni osebnih medsebojnih stikov med migranti in večinskim prebivalstvom (z NVO, socialnimi delavkami, učitelji in drugimi strokovnimi delavci ipd.). Pomembno (ključno) vlogo pri vključevanju migrantov v lokalno okolje ima tudi država z definiranjem koncepta integracije, oblikovanjem različnih modelov in oblikovanjem dimenzij. Država lahko pomembno izključuje ali vključuje posameznika oziroma družbene skupine v večinsko družbo.

Avtorja Entzinger in Biezeveld (2003) opozarjata na koristnost raziskovanja in oblikovanja integracijske politike s tremi glavnimi dimenzijami (socialno-ekonomsko, pravno-politično in kulturno razsežnostjo integracije). Vsaka politika bi si morala prizadevati za spodbujanje individualnega vključevanja migrantov na vseh omenjenih področjih, a ravno zaradi celovitosti področja integracije tudi medsebojno povezano vključevanje. Veliko oblikovanih politik pa slednje pogosto prezre.

Na podlagi opravljane raziskave v slovenskem okvirju sem ugotovila, da so področje migracije in njene integracijske politike, zasnovane na resolucijah, aktih, listinah, dobro zasnovane. Težave se pojavijo pri izvedbi. V svojem bistvu je slovenska integracijska politika

osredotočena na odprtost meja in sprejemanje večkulturnosti, stremi k bolj vključujoči, strpnejši, večkulturni družbi. A vendar je pri izvedbi le-te politike mogoče zaznati tudi nadzor in upravljanje z migracijskimi tokovi priseljencev, ki vstopajo v našo družbo. Pogosto je zaznati odnos moči med državo gostiteljico in migranti, največkrat v primeru rabe jezika, ponujenih priložnosti (na trgu delovne sile), prevlado nad kulturnimi in verskimi značilnostmi večinske družbe v vsakdanjem življenju ipd. Največje pomanjkanje integracijske politike je prispevanje k bolj vključujoči družbi, ki bi v integracijo poleg migranta vključevala še celotno družbo. Ni dovolj samo opolnomočenje migranta ter pričakovanje določene stopnje asimilacije, saj se s tem odgovornost vključevanja v gostujoče okolje prenese na migranta. Bistvenega pomena je ozaveščanje lokalnega prebivalstva in promoviranje večkulturnosti. Na podlagi analize slovenske integracijske politike ter opravljene študije primera v lokalnem okolju (v društvu DRPD Novo mesto) odgovor na prvo raziskovalno vprašanje vključuje oboje: slovenska migracijska politika v svojih temeljih stremi k vse večji družbeni kohezivnosti in vključujoči družbi za vse prebivalce ne glede na narodno, etično, versko, rasno, kulturno identiteto, na drugi strani pa hkrati izkazujemo napetost za sobivanje z migranti, omejujemo popolno vključitev migrantov v lokalno skupnost (nedostopnost na trgu dela ipd.) ter poudarjamo omejevanje migracijskih tokov.

Največja pomanjkljivost migracijske politike, ki se kaže v neuspešnosti integracije migrantov v lokalno okolje, je močna osredotočenost vključenosti migrantov v lokalno okolje, pri čemer pa se lokalno prebivalstvo pogosto zanemari. Na podlagi moje opravljene raziskave je bilo mogoče opaziti pomanjkljivosti zastavljene politike, ki bi družbo ozaveščala in bi promovirala sprejemanje drugačnosti, večkulturnosti družbe. Naloga NVO (DRPD) je pogosto reševanje problematičnega odnosa lokalnega prebivalstva do migrantov. Obenem pa je mogoče iz opravljenih javnomnenjskih raziskav (UP ZRS 2007 in 2010; SJM 2008 ipd.) zaznati pozitivno naravnost Slovencev do večkulturnosti, a se protislovnost večkulturnosti pojavi že pri doživljanju lastne izkušnje – pri vprašanju, ali bi imeli za soseda tujca, je zaznati visoko stopnjo nenaklonjenosti. Na podlagi rezultatov svoje raziskave in opravljenih raziskav na državni ravni Slovenije lahko odgovor na drugo raziskovalno vprašanje pritrdim. Premajhna vključenost lokalnega prebivalstva v integracijske procese se mnogokrat izrazi v prevelikih razlikovanjih kulture migrantov in večinskega prebivalstva. Ozaveščanje, promoviranje ter vključenost lokalnega prebivalstva pri vključitvi migrantov v lokalno okolje pripomorejo k spoštovanju etično in kulturno drugačnih vrednot ter pravil. Strpnejša družba je v nacionalno-

etničnem raznolikem okolju bistveno manj podvržena strahovom, stereotipnim odzivanjem na migracije ter ne nazadnje tudi diskriminatornim praksam, ksenofobiji in rasizmu.

Migracijska politika posebej ne definira zaželenih in nezaželenih migrantov, je pa tako razlikovanje mogoče opaziti pri zastavljeni migracijski politiki in v moji opravljeni raziskavi s študijo primera iz Novega mesta. Integracijska politika razlikuje migrante na podlagi obsega pravic. Migrantom članic držav EU, Evropskega gospodarskega prostora (Norveške, Liechtensteina, Islandije) ali Švicarske konfederacije se dodeljuje vrsto pravic, ki jim omogočajo dober začetni, izhodiščni položaj z večinskim delom prebivalstva. Posledično se migrantom tako pomaga pri polnopravni vključenosti v družbo (na ravni izobraževanja, trga dela, socialne neodvisnosti ipd.). Na drugi strani pa so migranti, državljani tretjih držav in držav nekdanje Jugoslavije (*Hrvaške*, Bosne in Hercegovine, Srbije, Kosova), ki jim pripada sorazmerno malo pravic. Pomanjkanje pravic pogosto vodi v izključenost migrantov iz družbe, to pa v močno socialno, kulturno, izobraževalno prikrajšanost. Na podlagi pregleda literature in opravljenih raziskav lahko potrdim odgovor na tretje raziskovalno vprašanje.

4 SKLEP

Integracijske politike zahtevajo odzivnost na celovitost sodobnih migracijskih gibanj. Treba je upoštevati spremembe migracijskih tokov in trajanje bivanja, spoštovati raznolikosti kulturnega ozadja migrantov, vključiti posebnosti, povezane s spolom, kompetencami in izobrazbo migrantov ter različne potrebe, ki se nanašajo na drugo in tretjo generacijo migrantov v primerjavi s potrebami migrantov, ki so prišli nedavno (s t. i. begunskim valom). Integracijska politika in njeno vključevanje v lokalno okolje z DRPD bi si morala vsekakor bolj prizadevati za prepričevanje negativnih podob in stereotipov v gostiteljski družbi in med migranti, saj bi slednje olajšalo pozitivno sodelovanje med gostiteljsko družbo in migranti ter vključitev migrantov v lokalno okolje (IOM 2008).

Zagovarjanje narodne identitete, zapiranje meja, družbeno izključevanje ipd. pri vseh teh globalizacijskih, transnacionalnih migracijskih gibanjih preprosto ni več mogoče. Heterogenost družbe ne zadeva samo kulture in etično raznolikih družbenih skupin, temveč tudi način življenja. Dejstvo je, da sodobni trendi stremijo k zgledovanju in oblikovanju švedskega modela večkulturnosti in njihovega večkulturnega dialoga: v švedski ustavi je zapisano načelo večkulturnosti, na katerem temeljijo politični, socialni, družbeni sistem.

Pogosto ni zaznati širše poglobljene refleksije o (globalnih) migracijah. Strahovi o vse večji nezaposlenosti, nižji stopnji varnosti, pritiski socialnega, izobraževalnega sistema, spremenjena verska sestava države, vrednote in norme so le nekateri izmed neutemeljenih strahov, s katerimi se države soočajo. Evropska raziskava vrednot (2008) je Slovenijo med 34 državami uvrstila v prvo tretjino držav, v katerih migranti predstavljajo nezaželenega soseda. Najvišje so uvrščene države s socialistično preteklostjo, države, ki se soočajo z novimi gibanji priseljevanja, ter države, ki so geografsko ali socialno izolirane (Malta, Ciper) (Zavratnik 2012, 62). Vloga NVO in obravnavanega društva DRPD v lokalnem okolju Novega mesta pa je ravno v tem, da pomembno vzpostavlja možnost medkulturnega dialoga med migranti in večinskim prebivalstvom. Kot je izpostavila intervjuvanka, strokovna delavka programov DRPRD, se »s pomočjo delovanja društva DRPD in preostalih pomembnih NVO naši migranti počutijo doma«.

Kriterij uspešnosti integracijske politike je mogoče zaznati pri vključevanju z udeležbo, pri čemer je t. i. *bottom up* pristop oziroma vključevanje lokalnega okolja pri integraciji

migrantov ključnega pomena. Povečanje uspešnosti integracijske politike je mogoče zaznati v že bolj participatornem lokalnem okolju, v katerem se lokalno prebivalstvo vključuje v spoznavanje kulture, jezika, spoštovanje vrednot in norm migrantov ipd. Potreben je premislek o državljanskih pravicah, ki temeljijo na vključevanju in sodelovanju migrantov. Hkrati pa se moramo zavedati, da je kulturna raznolikost v lokalnih prostorih posledica globalnih procesov mobilnosti, katerih preprosto ne moremo preprečiti. Povečano zavedanje raznolikosti družbe pomaga pri premagovanju težav uresničevanja integracijske politike, ki se nanašajo na diskriminirano odobravanje, ksenofobijo, rasizem, nasilje, družbeno izključenosti ipd.

Ekonomski in socialni svet Organizacije združenih narodov je že leta 1952 podal definicijo integracije, za katero ugotavljam, da nedvomno velja tudi danes: »Gre za dinamični proces, v katerem se vrednote oplajajo z medsebojnim spoznavanjem, prilagajanjem in razumevanjem. V tem procesu najdejo tako migranti kot domačini priložnost za svoj lastni prispevek v družbi« (Bešter 2007a, 107–108).

5 LITERATURA

1. Bešter, Romana in Mojca Medvešek. 2010. *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani. Integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
2. Bešter, Romana. 2003. *Migracijska politika Slovenije in EU. Primerjava zakonodaje, strateških dokumentov in priporočil, s poudarkom na integracijski politiki*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
3. --- 2007a. Integracija in model integracijske politike. V *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 105–135. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
4. --- 2007b. Model integracijske politike v odnosu do drugih modelov imigracijskih politik. *Razprave in gradivo – Inštitut za narodnostna vprašanja (1990) 53*: 116–138.
5. --- 2007c. Socialnoekonomska integracija priseljencev iz prostora nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev v Sloveniji. V *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 219–255. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
6. Castles, Stephen in Miller Mark J. 2009. *The age of migration: international population movements in the modern world*. New York: Palgrave Macmillan.
7. Council of the European Union. 2004. *Justice and Home Affairs*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf (14. maj 2016).
8. Entzinger, Han in Biezeveld, Renske. 2003. *Benchmarking in Immigrant Integration*. Rotterdam: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations (ERCOMER) Faculty of Social Sciences, Erasmus University Rotterdam.
9. Eurostat. Statistics Explained. 2015. *Statistika migracij in migrantskega prebivalstva*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/sl (8. april 16).
10. Evropska komisija. 2014. *Migracije in azil: gradimo odprto in varno Evropo*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sl/migration_sl.pdf (2. maj 2016).
11. Iglič, Hajdeja. 1988. Ego-centrične socialne mreže. *Družboslovne razprave* 6 (5): 82–93.
12. IOM. 2008. Migrants and the Host Society: Partnerships for Success. *Geneva: International Dialogue on Migration 11*. Dostopno prek:

- <http://publications.iom.int/books/international-dialogue-migration-ndeg11-migrants-and-host-society-partnerships-success> (15. april 2016).
13. IOM. *Key Migration Terms*. Dostopno prek: <http://www.iom.int/key-migration-terms> (2. maj 2016).
 14. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije: sociološki vidik mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Obzorja.
 15. Kralj, Ana. 2011. Evropske migracije in delavci migranti v ogledalu javnega mnenja. *Annales, Series historia et sociologia* 21 (2): 285–96.
 16. Medved, Felicita. 2010. Slovenska politika integracije – »od prvih do tretjih državljanov«. V *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani. Integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*, ur. Mojca Medvešek in Romana Bešter, 20–46. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
 17. Milharčič Hladnik, Mirjam. 2009. Multikulturalizem v kontekstu migracij. *Knjižnica* 53 (1/2): 143–51.
 18. Ministrstvo za notranje zadeve. 2014. *Vključevanje v slovensko družbo. Informacije za tujce*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/DUNZMN_2013/DUNZMN_2014/Informacije_za_tujce_-_SLOVENSKA.pdf (16. maj 2016).
 19. Ministrstvo za notranje zadeve. 2016. *Tujci v Sloveniji. Statistika*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/statistika (26. maj 2016).
 20. Pajnik, Mojca in Zavratnik Zimic, Simona. 2003. Predgovor: Med globalnimi in lokalnimi sodobnimi migracijami. V *Migracije – globalizacija – Evropska unija*, ur. Romana Bešter, Aleš Drolc, Bogomir Kovač, Silva Mežnarič in Simona Zavratnik Zimic, 5–14. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
 21. Pirc, Janez. 2007. Slovenija v sodobnem migracijskem kontekstu EU. V *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 449–478. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
 22. Politike Evropske unije. Priseljevanje in azil. 2014. *Migracije in azil*. Dostopno prek: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sl/migration_sl.pdf (2. maj 2016).
 23. *Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReIPRS)*. Ur. l. RS, št. 40/93. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=19938> (16. april 2016).
 24. *Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS)*. Ur. l. RS, št. 35/2002. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO20> (16. april 2016).

25. Statistični urad Republike Slovenije. 2016. *1. januarja 2016 v Sloveniji 2.064.188 prebivalcev ali 1.314 več kot leto prej*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazinovico?id=5868&idp=17&headerbar=15> (23. maj 2016).
26. United Nations. 2015. *International migrant stock 2015*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml> (2. maj 2016).
27. Vlada Republike Slovenije. *Za strpno družbo*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/pomoc_beguncem/za_strpno_druzbo/ (14. maj 2016).
28. Zavratnik Zimic, Simona. 2011. *Sodobne migracije v mnenjih slovenske javnosti*. Dve domovini, 33: 55–71. Dostopno prek: <http://www.dlib.si> (16. maj 2016).
29. Zavratnik, Simona. 2012. Migranti kot »drugi«: refleksije mnenjskih merjenj. *IB revija 2* (46). Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2012/IB02-12splet.pdf#page=31 (16. maj 2016).
30. Zavratnik Zimic, Simona. 2000. Koncept »družbene izključenosti« v analizi marginalnih etičnih skupin. Primer začasnih beguncev in avtohtonih Romov. *Teorija in praksa* 37 (5): 832–48.
31. Zavratnik Zimic, Simona. 2003. Trdnjava Evrope ali odprta Evropa? Izzivi države »Schengenske periferije«. V *Migracije – globalizacija – Evropska unija*, ur. Romana Bešter, Aleš Drolc, Bogomir Kovač, Silva Mežnarič in Simona Zavratnik Zimic, 15–42. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
32. Zavratnik, Simona. 2013. »Sosedje in tujci: (globalne) migracije in nezaželene družbene manjšine«. *Revija za narodnostna vprašanja* 70: 73–89.

PRILOGI

Priloga A: Polstrukturirani vprašalnik

- Zaposlovanje, dostopnost na trgu dela (ovire), pomoč javnih organov (Zavod za zaposlovanje Novo mesto)
- Stopnja prihodkov (nizko ali visoko kvalificirano delo)
- Socialna varnost (odvisnost od države, odvisnost od moža)
- Stopnja izobrazbe, želje in možnosti po poklicnem usposabljanju
- Bivališče (družbena segregacija oz. geotizacija)
- Preživljanje prostega časa (pogostost stikov z državo gostiteljico – s slovenskimi prijatelji)
- Odnos do osnovnih pravil in norm v državi gostiteljici (intervjuji z osebami muslimanske kulture)
- Vpliv kulturnih vrednot na trg dela (zaposlene ženske), izobraževanje (želja po izobrazbi za deklice, npr. visoko kvalificirano delo), poklicno usposabljanje
- Pogostost stikov z državo izvora
- Bolj se počutim kot *tujec (država izvora)* ali bolj kot *Slovenec*
- Izbira zakonca
- Znanje jezika
- Dodeljeni status (pravni položaj za bivanje, dvojno državljanstvo, dovoljenje za stalno bivanje) – obseg pravic, ki jih ima posameznik
- Sodelovanje v politiki (lokalne, državne volitve, spremljanje poročil)
- Sodelovanje v civilni družbi (članstvo v nevladnih organizacijah, sindikatu, športnih klubih, kulturnih društvih ipd. ter udeležba na koncertih, v gledališču, na javnih dogodkih)
- Prilagoditev (naturalizacija) – asimilacija migrantov
- Izkušnje društva DRPD s prisotnostjo rasizma, ksenofobije, diskriminacije ipd.
- Kakšno okolje/vzdušje ustvarimo za migrante (*feel welcome and home*)
- Prisotnost strukturne diskriminacije – migranti na trgu dela
- Se migranti počutijo izključene ali enakovredne gostiteljski družbi
- Mediji in njihov vpliv na odnos do migrantov – krepitev predsodkov ali krepitev strpnosti in večkulturnosti

Priloga B: Seznam intervjuvancev

Intervjuvanci prve generacije

Intervjuvanka 1	ženski spol	52 let	deset let bivanja v Sloveniji
Intervjuvanka 2	ženski spol	48 let	osem let bivanja v Sloveniji
Intervjuvanka 3	ženski spol	34 let	šest let bivanja v Sloveniji
Intervjuvanka 4	ženski spol	28 let	štiri leta bivanja v Sloveniji
Intervjuvanka 5	ženski spol	26 let	eno leto bivanja v Sloveniji

Intervjuvanci druge generacije

Intervjuvanec 6	moški spol	17 let	pet let bivanja v Sloveniji
Intervjuvanec 7	moški spol	17 let	pet let bivanja v Sloveniji
Intervjuvanka 8	ženski spol	17 let	štiri leta bivanja v Sloveniji
Intervjuvanec 9	moški spol	17 let	pet let bivanja v Sloveniji
Intervjuvanka 10	ženski spol	17 let	štiri leta bivanja v Sloveniji

Intervjuvanka 11: strokovna vodja programov na Društvu za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto